

INSTITUTIONEN FÖR
KULTURVETENSKAPER

"SANNINGEN"

OM DEN SKRIVANDE KVINNAN

MAKT OCH SANNINGSETABLERANDE I DEN SVENSKA 1930-TALSPRESSEN

"The truth" about the female writer
Power and the establishing of truths in the swedish 1930's press

David Andersson & Frida Svensson

Uppsats	15 HP
Program	Kandidatprogram kultur
Nivå	Grundnivå
Termin	VT 2019
Handläggare	Marita Rhedin
Examinator	Eva Zetterman

Abstract

Titel: Sanningen om den skrivande kvinnan: Makt och sanningsetablerande i den svenska 1930-talspressen.

Författare: David Andersson & Frida Svensson

Termin och år: Vt 2019

Institution: Institutionen för kulturvetenskaper

Handledare: Marita Rhedin

Examinator: Eva Zetterman

Nyckelord: Kvinnliga författare, 1930-talet, diskursanalys, hegemoniska diskurser.

This essay intends to study how the established truths in society about female writers in the Swedish 1930's were created by the members of the press, and how the different truths interacted contextually. The portraying of the writers in the newspapers reviews is therefore essential to the essay. The theoretical framework is built on the foundation of Michel Foucault's discourse theory about how there is no *one* truth, only contextual truths in contemporary discourses. The theoretical frame is then completed with Ernesto Laclau & Chantal Mouffe's theory about hegemonic discourses, how opposing discursive truths try to determine itself as society's dominating truth. Using this methodology we found that the essence of reception changes with the context it's placed within, and that the reviews - when compared as hegemonic practices - construct a truth in direct opposition to the rivaling hegemonic discourse.

Keywords: Female writers, 1930's, discourse analysis, hegemonic discourses.

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund	1
Problemformulering	2
Syfte och frågeställning	2
Avgränsningar	3
Disposition	3
Tidigare forskning	5
Recensionen och kritikerns roll	5
Den kvinnliga författaren	8
Den manliga normen	10
Litteraturkritisk undersökning	11
Teori	13
Teoretiskt ramverk	13
Diskursanalys	13
Diskurs som begrepp	14
Diskurser och makt	16
Hegemoniska diskurser	17
Kritik	19
Metod	20
Datainsamling	20
Urval	20
Forskarposition	21
Diskursanalys som metod	21
Resultat och analys	23

“halvung, harmlös” - Den innehållsliga aspekten	23
Diskursiv textanalys	23
Hegemonisk kamp	25
“i stort sett stilrent” - Den språkliga aspekten	30
Diskursiv textanalys	30
Hegemonisk kamp	34
“Genialitet är ingen frisedel” - Personlighetsaspekten	36
Diskursiv textanalys	36
Hegemonisk kamp	38
Slutdiskussion	41
Vidare forskning	44
Referenslista	46
Bilaga	49

Inledning

Första världskriget var slut, den ekonomiska krisen hade slagit till och med det lågkonjunkturer. 1930-talet var på många sätt en tid av depression men även en tid av förnyelse. Ur den aspekten var det ett skede för den svenska kvinnans genombrott: rättsligt, politiskt, socialt och litterärt.¹ Det var en tid då fler kvinnliga författare tog sig in på det litterära fältet, men trots det uppluckrades inte de manliga normer som rådde där. Ett intagande på fältet innebar även att de kvinnliga författarna blev tillgängliga för recensionerna i tidens dagspress. Den dagspress som var en betydande massmedial källa till information om med det hade stor betydelse för samhället och för de som levde i det. I 1930-talets Sverige var recensionerna mer tillgängliga än böckerna de behandlade, vilket kunde göra att de nådde läsaren innan verket i sig gjorde det.² I och med det hade mottagandet möjlighet att stå för skapandet av sanningen om författaren för offentligheten.

Bakgrund

Valet av ämne grundar sig i att vi har ett intresse för litteratur ur ett samhälleligt perspektiv. Med det syftar vi på hur litteraturen förhåller sig till den samhälleliga kontexten och hur samhället i sin tur har en påverkan på litteraturen. Inom det ämnet riktar vi i denna uppsats fokus på hur den författande kvinnan mottogs i pressen under 1930-talet i Sverige.

Uppsatsen fyller en funktion för både forskningsfältet och samhället genom att undersöka receptionen av kvinnliga författare i en tid då de fick sitt litterära genombrott på ett samhälleligt plan i kombination med en undersökning av hur litteraturkritiker hanterade det här genombrottet. Vilka bilder som skapades av kvinnorna, men också hur tidningarna sinsemellan kämpade om att göra sin bild av den skrivande kvinnan till den givna sanningen i samhället. Tidningarna stod på 1930-talet för nyhetsflödet, och den givna bilden i samhället skapades därför genom tidningar i större utsträckning än idag, då det finns fler möjligheter till att sprida sin världsbild utan att behöva en tidning för att nå en stor massa. Det är då intressant att undersöka skapandet av bilden av den författande kvinnan och på vilket sätt det görs.

¹ Anna Williams, *Stjärnor utan stjärnbilder: kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet*, Stockholm: Gidlund, 1997, s. 111.

² Lina Samuelsson, *Kritikens ordning: Svenska bokrecensioner 1906, 1956, 2006*, Karlstad: Bild, text & form, 2013, s. 63.

1930-talet som tidpunkt är intressant i undersökningen för att det - som tidigare nämnt - var en tid då kvinnan gavs möjlighet att stiga in i den värld som tidigare bara tillhört männen, men hon stiger in på mark som är på hans villkor. Normerna för fältet har sedan dess förändrats, men den kvinnliga författaren idag befinner sig fortfarande i ett patriarkalt samhälle. Det är intressant att undersöka hur den kvinnliga författaren mottogs på patriarkala villkor på 1930-talet för att se på hennes nutida like med det historiska bagage som tillkommer.

Problemformulering

Skribenterna på tidningarna verkade i en tid där diskurserna inte hade blivit synliggjorda genom poststrukturalismens inträde och därför framstod som givna utifrån vilken diskurs subjekten ingick i, och reflektioner kring huruvida det var en sanning eller inte riskerade att inte komma upp till ytan. Vi har idag en större möjlighet att belysa problemet och genom det undersöka språkbruk och hegemonisk kamp utifrån diskurser.

Genom att använda oss av Foucaults teori om språk och makt kan vi undersöka på vilket sätt dessa opinionsbildande villkor blir synliga i recensionerna av de kvinnliga författarnas verk. Undersökningen av mottagandet av kvinnliga författare på 1930-talet har betydelse ur ett historiskt perspektiv då det har en påverkan på synen på den kvinnliga författaren idag. Begrepp som diskurs, diskursanalys, hegemonisk kamp och antagonism utgör verktyg i analysarbetet.

Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att undersöka hur kvinnliga författare mottogs i pressen under 1930-talet, samt hur kritiker på olika tidningar använde sitt språk för att göra *sin* sanning till den givna i samhället.

Syftet kommer behandlas utifrån följande frågeställningar:

- Vad behandlar och fokuserar recensionerna av de kvinnliga författarna på i dagspressen under 1930-talet?
- Hur ser kampen mellan tidningarna ut i deras försök att etablera sin sanning om författarna till den givna i samhället?

Avgränsningar

Gällande tid har vi gjort avgränsningen för sökningen till perioden 21 november 1935 - 21 november 1937. Anledningen till att vi valt den perioden är att det var 21 november 1935 vi fann *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings* första flersidiga litteraturodel, och för att både få in tillräckligt mycket material - men inte bli överösta - valde vi att begränsa urvalsperioden till två år. Vad gäller författare har materialsökandet begränsats till Moa Martinson, Elin Wägner, Tora Dahl, Agnes von Krusenstjerna och Karin Boye. Anledningen till att vi har valt just de här författarna är deras bakgrund och status i samhället. Det kan framstå som att vi gör de kvinnliga författarna orättvisa genom att bunta ihop dem, men det är inte avsikten. Intentionen är att sätta de olika författarna i samma sammanhang just för att de är olika och kommer ur olika bakgrunder som kan leda till olika typer av mottagande bland tidningarna baserat på författarnas ställning. Vi ser det som en del i vår uppgift att inte återskapa den onyanserade bild som fanns på 30-talet där de kvinnliga författarna placerades under samma kategori just för att de var kvinnor,³ och det är därför vi valt författare med noggrannhet. Vi har dock riktat in oss på enbart kvinnliga författare eftersom det var den skrivande kvinnans genombrottsår, men hade gärna tagit in manliga författare som jämförelseobjekt om mer tid fanns tillgängligt för oss.

De tidningar som kommer utgöra den bank som sökningen görs ur är *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning (GHT)*, *Svenska Dagbladet (SvD)*, *Dagens Nyheter (DN)* och *Aftonbladet*.

Disposition

Den tidigare forskning som vi förhåller oss till i uppsatsen är presenterad med underrubriker efter vilket typ av fält de behandlar. De utgör: kritikers roll, den kvinnliga författaren, den manliga normen och litteraturkritisk undersökning.

Vidare görs en sammanfattning av det teoretiska fält, vilket följer med en genomgång av teorin. Den är uppdelad i tre delar och börjar med en inledande beskrivning av diskursbegreppet. Efter det följer ett trappliknande moment där vi tar läsaren genom teoridelen steg för steg med löpande förklaringar av det komplexa, som slutar i den teori om hegemoniska diskurser som varit en väsentlig del i formandet av syfte och problemformulering. Undersökningens metod presenteras

³ Bibi Jonsson, *Blod och jord i trettioalet: kvinnorna i den antimoderna strömningen*, Stockholm: Carlsson, 2008, s. 13.

följt av datainsamling, urval, forskarposition och avslutas med att en förklaring av hur metoden fungerar kopplat till teorin.

Resultat och analys är uppdelat i tre teman: innehåll, språk och person. Varje tema introducerar de övergripande tankar som ämnet har gett oss. Efter det följer två underrubriker; diskursiv analys och hegemonisk kamp. Dessa är utformade så att den första tar upp exempel ur materialet där diskursanalys görs utifrån ett maktperspektiv och den andra riktar in sig på fall där även en hegemonisk kamp blir synlig.

Efter resultat och analys följer slutdiskussion, där vi sammanfattar vad vi kommit fram till, samt kopplar tillbaka till den tidigare forskningen för att se om den stämmer överens med vad vi kommit fram till eller vad som skiljer sig åt. I slutdiskussionen finns även en utvärdering av tillvägagångssätt och hur vi anser att det har fungerat för oss.

Därefter följer tankar om vidare forskning samt referenslista och en bilaga med verken som recenserats i vårt material.

Tidigare forskning

Den tidigare forskning som vår undersökning lutar sig mot är i uppsatsen organiserad efter fyra underrubriker. Detta för att det ska bli tydligare hur forskningen är relevant för uppsatsens område. Den största delen av den tidigare forskning vi kommer redovisa berör den roll som recensioner spelar och den roll som kritikern själv spelar för den litteratur som recenseras samt dess roll i samhället. De tre senare rubrikerna, som är mindre till sitt innehåll, behandlar den kvinnliga författaren, den manliga normen och litteraturkritisk undersökning.

Recensionen och kritikerns roll

Pressen, som det tillgängliga forum det är, ger möjlighet för recensioner att nå den breda skaran läsare. Med detta som utgångspunkt menar Lina Samuelsson att recensioner har stor vikt för offentligheten och skriver i *Kritikens ordning: Svenska bokrecensioner 1906, 1956, 2006* om vilka problem som uppstår när recensioner kan nå läsaren innan verket i sig gör det. Samuelsson beskriver problemet som att offentligheten gör sig en uppfattning av verk baserat på recensioner istället för baserat på läsoplevelsen av verket i fråga. Vidare framhåller hon även hur recensioner fungerar som ett verktyg för tidningarna som hon undersöker och beskriver hur “[o]mfattande litteraturbevakning framstår som en statusmarkör och framhålls i tidningarnas historieskrivning”.⁴ Samuelsson gör en historisk överblick över början på 1900-talet då andelen kvinnliga kritiker ökade. Detta mycket tack vare den starka kvinnorörelsen men kanske framförallt var det en följd av möjligheten till utbildning och att göra författarkarriär. Trots detta var pressen ändå “en männens värld”.⁵ Samuelsson beskriver den manligt dominerande gruppen som “heterogen men hierarkisk”.⁶

Samuelsson kopplar det presenterade förhållandet mellan pressen och offentligheten till den makt som kritikern som skriver recensionerna besitter. Det är en makt som är med och skapar en offentlig uppfattning kring de recenserade verken.⁷ På det sättet menar Samuelsson att recensionerna är en bidragande faktor till den kanon som bildas. De är även betydelsefulla ur ett

⁴ Samuelsson, s. 63.

⁵ Ibid., s. 24f.

⁶ Ibid., s. 68.

⁷ Ibid., s. 9.

historiskt perspektiv då de visar på hur verk togs emot av sin samtid.⁸ Förutom den makt som kritikern besitter, har den möjlighet att genom sina recensioner göra sig själv synlig. Ett medel för detta är att det under 1930-talet var vanligt att kritikerns namn var en del av rubriken. Detta blev ett sätt att förbättra sin position inom kritikervärlden.⁹ I miljön i pressen som kretsade mycket kring recensioner och kritiker under 1930-talet uppstod även diskussion om hur detta skulle göras. “Debatterna om hur kritiken skulle bedrivas kan tolkas som en kamp om legitimitet och rätten till ordet. För vem skrivs kritiken? Vem ska få skriva den och hur ska det göras?”¹⁰

Liksom Samuelsson tar Mats Jansson fasta på hur kanon skapas i och med den kritik som skrivs. I *Från periferi till centrum. Om kritikermottagandet av Gunnar Ekelöfs Sent på jorden* visar han hur skapandet av kanon sker genom kritiska röster.

Litteraturens historia är således också litteraturkritikens historia, och det är i detta beroendeförhållande mellan litteratur och kritik som kanon framskapas. De finns där för att människor genom historien - inte minst litteraturkritiker - har gjort vissa saker med dem, som att läsa dem och ha uppfattningar om dem. Kanon kan alltså ses som resultatet av en sådan mänsklig praktik.¹¹

Gunilla Domellöf tar även hon upp kritikers normer om hur recensioner ska skrivas. I boken *I oss är en mångfald levande: Karin Boye som kritiker och prosamodernist* visar hon hur detta uttryckte sig på 1930-talet, i följande citat:

Den nya frontlinjen 1930 kommer, som framgått av min beskrivning inte att gå mellan konservativa och socialistiska kulturradikala kritiker utan mellan en dominerande grupp kritiker, som är lojala mot harmoniestetikens teoretiska förutsättningar och dess krav på intellektuell entydighet och formell enkelhet, och en lite upprorisk grupp, som hävdar nödvändigheten av en radikal förändring genom ett brott med de gamla litterära formerna och den gamla synen på språk och tänkande.¹²

⁸ Ibid., s. 9.

⁹ Ibid., s. 68.

¹⁰ Ibid., s. 78.

¹¹ Mats Jansson, *Från periferi till centrum. Om kritikermottagandet av Gunnar Ekelöfs Sent på jorden*, https://litteraturbanken.se/presentationer/specialomraden/Spj_Jansson.html, hämtad 2019-01-31.

¹² Gunilla Domellöf, *I oss är en mångfald levande: Karin Boye som kritiker och prosamodernist*, Umeå: Umeå universitet, 1986, s. 15.

Vi vill i vår uppsats visa på hur vi skapar motvikt till Domellöfs förklaring, då vi menar att det råder olika normer inom olika tidningar. Det är inte en övergripande norm som gäller för alla kritiker, utan de har en diskurs att förhålla sig till inom just sitt område.

Domellöf har fortsatt sitt arbete på fältet och ger nästan tjugo år efter ut *Mätt med främmande mått: Idéanalys av kvinnliga författareshandlingar och romaner 1930 - 1935* där hon skriver om receptionestetik i Sverige under de åren och pekar på recensionens roll i samhället. "Bara den litteratur som tillskrivs betydelse - av läsare, kritiker, forskare - har bevarats åt sin eftervärld. [...] Med kontexter bygger vi upp och konstruerar mening i en text".¹³ Hon ser recensioner som något skapande istället för något visande. Det skapar en bild av hur saker är istället för att visa hur det är.¹⁴ Det är i detta fält omöjligt för de kvinnliga författarna att fungera på samma villkor som sina manliga likar, vilket Domellöf framhåller genom att visa att "[v]id tidpunkter, då litterära normer utmanas, blir det ofta tydligt att den nya litteratur, som försöker hävda sig, behöver en ny typ av kritik".¹⁵ Följderna av detta syns i att "[l]itteraturkritikerna tar på sig rollen av gränssättare, lagtolkare och domare i kraft av en lång tradition. Det obegränsade, formlösa och flytande associeras med det kvinnliga medan gränsens, enhetens och bestämmningens princip förknippas med det manliga".¹⁶

En annan följd av att fältet inte är anpassat efter den nya litteratur, som de kvinnliga författarna stod för, är hur vissa begrepp fick särskilda värden tillskrivna sig. Kristina Fjelkestam skriver i *Ungkarlsflickor, kamrathustrur och manhaftiga lesbianer: Modernitetens litterära gestalter i mellankrigstidens Sverige* om hur begrepp, som i sig inte är nedlåtande, blir det genom kritikernas sätt att använda dem på. Hon tar tendenslitteratur och underhållningslitteratur som exempel på begrepp som kopplas till de kvinnliga författarna och samtidigt nedvärderas.¹⁷

I likhet med epitetet 'underhållningslitteratur' brukades ofta termen 'tendensroman' i pejorativt syfte då recensenterna skulle uttala sig om samtidsromaner av och om kvinnor. Detta

¹³ Gunilla Domellöf, *Med främmande mått: Idéanalys av kvinnliga författareshandlingar och romaner 1930 - 1935*, Hedemora: Gidlund, 2001, s. 11.

¹⁴ Ibid., s. 21.

¹⁵ Ibid., s. 39.

¹⁶ Ibid., s. 102.

¹⁷ Kristina Fjelkestam, *Ungkarlsflickor, kamrathustrur och manhaftiga lesbianer: Modernitetens litterära gestalter i mellankrigstidens Sverige*, Eslöv: Symposium, 2002, s. 181.

blir extra tydligt under trettioalet då de kvinnliga författarna syns och säljer mer. [...] Av tradition placeras tendenslitteratur lägre på värdeskalen eftersom politik och konst anses repelleras varandra enligt modernistisk l'art-estetik. Både kvinnliga författares texter i största allmänhet respektive genren tendenslitteratur i synnerhet betraktades under mellankrigstiden som mindre intressant och mindre bra, framför allt i kombination.¹⁸

De presenterade olika ingångarna till diskussionen om recensionens och kritikerns roll binds samman när Johan Svedjedal skriver i *Spektrum 1931-1935: den svenska drömmen: tidskrift och förlag i 1930-talets kultur* om *Spektrum* som tidskrift och bokförlag.¹⁹ Han sammanfattar arbetssättet på tidningen och menar att "kultur görs också i ett skapande samspel [...] Mycket av det som skrevs i tidskriften måste därför också ses som uttryck för en redaktionell linje, inte bara som en följd av individuella val". Svedjedals beskrivning av den gemensamma linje som en redaktion eller kritikerkår talar för går att applicera på andra tidsskrifter och blir därför relevant för vår undersökning.

Den kvinnliga författaren

Det är de nämnda förhållanden i tidningsbranschen som den kvinnliga författaren verkar inom. Hennes plats där var inte självklar, men 1930-talet som Anna Williams nämner som den svenska kvinnans stora genombrott i *Stjärnor utan stjärnbilder: kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet* banade väg för att det skulle bli möjligt. Williams menar att genombrottet kunde ses ur fyra aspekter; rättsligt, politiskt, socialt och litterärt vilket var mycket tack vare att kvinnorna började läsa mer. En inkomst och mer fritid gjorde bokinköp och läsning möjligt.²⁰

Under 1930-talet rådde manligt normtänkande som blev ramen för vad författarna kretsade inom. De kvinnliga författarna befinner sig inom det här men hamnar utanför då de inte infaller under normen. Detta gör att de litterärt nonchaleras.²¹ Resultat av detta kan vara att recensenter skrev om annat än just kvinnornas författarskap. Detta ses till exempel i recensioner av Moa

¹⁸ Ibid., s. 182f.

¹⁹ Johan Svedjedal, *Spektrum: Den svenska drömmen. Tidskrift och förlag i 1930-talets kultur*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2011, s. 11.

²⁰ Williams, s. 111.

²¹ Ibid., s. 117.

Martinsons debut *Kvinnor och äppelträd*, utgiven 1933, där kritiker fokuserade på huruvida Harry Martinson hade gjort inflytande på sin hustru.²² Moa Martinson har tillgång till det litterära fältet, men på villkor som inte är anpassade efter henne. Den patriarkala institutionen lägger grund för den sjuklighet och perversion som kopplas till skrivande om kvinnlig sexualitet. Något som värderades högre var istället en mer traditionell skildring av det psykologiska hos människan. Recensenternas personliga smak var på tiden högst betydelsefull.

Moa Martinson förlorar till yttermera visso stort på att Kinder helt enkelt tycks mer förtjust i flera av de manliga författarnas *stil*. [...] Moa Martinsons stil finns knappt, den spås ut i formuleringar som “eländets glada epiker” och göms bakom hennes personliga temperament som inte bryr sig om sådant som komposition. Moa Martinsons stil granskas egentligen aldrig. Den mäts mot den manliga normen och befinns bristfällig och genomtänkt snarare än medveten och egenartad.²³

Bibi Jonsson skriver i *Blod och jord i trettioalet: kvinnorna i den antimoderna strömningen* om det hot som de skrivande kvinnorna utgör. Detta genom att “manliga kritiker hävdade att litteraturen syntes vara på väg att feminiseras. De beklagade och fruktade denna tendens.”²⁴ Jonsson visar även på hur de kvinnliga författarna kritiseras som ett kollektiv och menar att det i denna kollektiva syn inte finns någon nyansering av att de är olika som författare utan buntas ihop under en och samma kategori.²⁵ Detta kan kopplas till det som Jonsson skriver om som dubbel underordning. Att vara kvinna innebär en underordning. Om kvinnan även är fattig är hon dubbelt underordnad.²⁶

Ebba Witt-Brattström skriver i *Moa Martinson: Skrift och drift i trettioalet* om kritiken mot Moa Martinsson och menar att “[i] så gott som alla recensioner jämförs debutanten med sin

²² Ibid., s. 123.

²³ Ibid., s. 127.

²⁴ Jonsson 2008, s. 13.

²⁵ Ibid., s. 17.

²⁶ Bibi Jonsson, ”Vem talar till – och skriver för – arbetarklassens kvinnor?”, *Från Bruket till Yarden: nordiska perspektiv på arbetarlitteratur*, red. Bibi Jonsson, Magnus Nilsson, Birthe Sjöberg & Jimmy Vulovic, Lund: Litteraturvetenskap, Språk och litteraturcentrum i Lund, 2014, s. 84.

författande make, oftast i syfte att konstatera påverkan”.²⁷ Witt-Brattström visar på kopplingar till kritikernas syn på kvinnliga erfarenheter i litteraturen.

Som sociala varelser och mänskliga neutrum är kvinnor inordnade i den dominerande strukturen. Men könsspecifika erfarenheter faller utanför: den kvinnliga sexualiteten, förknippad med reproduktionen, liksom kvinnornas förhållande till varandra som grupp. När kvinnan själv tar till orda så hör männen på sin höjd ett mummel.²⁸

Witt-Brattström exemplifierar Bibi Jonssons teori om dubbel underordning i utdrag ur en recension av Gunnar Brandell. Han skriver att Moa Martinson hade kunnat bli en “verklig diktare om den påträngande verkligheten hade lämnat henne ro”. Witt-Brattström kommenterar uttalandet av Brandell som en beskrivning av “närmast en vild zon”. Dubbel underordning blir synlig när de dominerande temana är “kvinnlighet och komplikationerna vardag, bröd och befolkningsfråga”.²⁹

Den manliga normen

Samtidigt som den kvinnliga författaren verkade i branschen och var synlig förändrades inte de normer som rådde där. Vidare tydliggör Anna Williams makten hos den manliga normen och hur den blir en utgångspunkt för såväl de manliga författarna som de kvinnliga. Hon menar att de kvinnliga författarna finns med på det litterära fältet men inte i ett system som är anpassat för dem.

De finns med i kanon, men de skrivs in på patriarkaliska villkor. Moa Martinson kunde mycket väl också utgöra ett konkurrerande hot mot den manliga ordningen genom sin litterära målmedvetenhet, sin kritiska oförbehållsamhet och sin ambition att erövra en position inom fältet.³⁰

Williams pekar, liksom Jonsson, på det hot som den kvinnliga författaren kunde utgöra. Detta ger ännu en aspekt till den litteraturkritik som de kvinnliga författarna mottog.

²⁷ Ebba Witt-Brattström, *Moa Martinson: Skrift och drift i trettioalet*, Stockholm: Nordstedt, 2011 [orig. 1988], s. 52.

²⁸ Ibid., s. 103

²⁹ Ibid., s. 105.

³⁰ Williams, s. 150.

Litteraturkritisk undersökning

Den presenterade tidigare forskning behandlar vårt fält utifrån innehåll och vill därför komplettera med en kritikerorienterad undersökning till vårt arbete. Mats Jansson beskriver Hohendals metod för att undersöka litteraturkritiken i *Kritisk tidsspegel: studier i 1940-talets svenska litteraturkritik*. Metoden rymmer tre nivåer där den första innebär att titta på kritiken som något litterärt som kan jämföras med andra recensioner. Andra nivån utgörs av att den diskurs och de normer som styr texten undersöks ur aspekten på hur det begränsar ens syn på världen, dvs. vad en läsare tar med sin in i läsningen. Den tredje nivån syftar till att visa på att recensionen blir en del av verket för såväl läsaren som för samhället. Recensionen blir lika mycket en del av verket som verket i sig själv är.³¹

Jansson visar vidare på sammanhanget mellan olika positioner inom det litteraturkritiska fältet.

Då det är rimligt att betrakta litteraturkritiska positionstaganden som möjligheter som står i förbindelse med var och en av positionerna inom fältet, kan de egentligen blott definieras differentiellt, dvs. i relation till andra konstitutiva positioner på fältet. För att tydliggöra bilden av det litteraturkritiska fält innanför vilket den nya kritikergenerationen träder fram och avgränsar sina positioner, krävs därför att även motbilder och konfliktmönster linjeras.³²

Tomas Forser skriver i *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik* om hur kritiken är med och skapar en samhällskontext. Han beskriver det som "ett litteratursociologiskt fenomen, närmare bestämt en textproduktion inom den litterära institution, där en av instanserna är pressens offentlighetsform och dess krav på texttyper och produktionsvillkor".³³ Forser lyfter i sammanhanget kritikens betydelse när han refererar till Hohendahl.

[Hohendahl hävdar] att [kritikhistoriens] objekt är den litterära institutionens etablering och förändring. Kritikhistorikern måste fråga sig vilken betydelse och funktion som litteraturkritiken har innanför det litterära systemets förhållanden och vilka medier som är de

³¹ Mats Jansson, *Kritisk tidsspegel: studier i 1940-talets svenska litteraturkritik*, Eslöv: Symposion, 1998, s. 20f.

³² Ibid., s. 279.

³³ Tomas Forser, *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik*, Gråbo: Anthropos, 2002, s. 138.

viktigaste. Vilka deltar i kommunikationen i medierna? Finns det grupper eller klasser som dominerar samtalet, finns det andra som är utestängda från det?³⁴

Vidare menar Forser att det finns ett massmedialt uppdrag hos kritikerna i att visa sig synlig för läsarna. Med det har kritikern ett behov av att skapa sig själv som kritiker, vilket innefattar dels att förhålla sig till det rådande inom fältet vad gäller språk och form, dels kommer det med en påtryckning att få sin text att uppfattas som sanning. Användningen av, det som anses som rätt, begrepp och ord blir då avgörande för kritikerns position.³⁵ “Motsättningen mellan dem som lärt sig tala värdesystemets språk och dem som inte kan koderna separerar maktutövare från maktlösa”.³⁶ De som Forser syftar på som “maktutövare” är de som har möjlighet att “föra en diskussion i offentligheten om den offentlighet som litteraturen utmanar”.³⁷ Kritikern skapar sitt jag genom att använda sin makt till att göra sin sanning till en hegemonisk sanning. I diskussionen av litteraturkritikern går det inte att undgå det faktum att den har med sig tidigare verk i huvudet när ett verk recenserar.

Kritikern har tagit in den allmänna kollegiala meningen om föregående verks värde och justerar mer eller mindre medvetet sin bedömning av det nya utifrån det. Så att han eller hon inte hamnar för långt från den förmodade mittfåran. [...] Den som vill bedriva receptionsanalys av ett enskilt diktverk bör alltså också söka sig bakåt till mottagandet av samma författares föregående bok och försöka få fatt i den aura som finns runt honom i offentligheten.³⁸

Den “mittfåran” som Forser syftar på är den uppfattning som kritikerkåren har om författaren och dess tidigare verk. Kritikern måste alltså förhålla sig till andras åsikter, såväl andra kritiker som offentligheten i stort, för dennes recension ska bli accepterad.

³⁴ Ibid., s. 138.

³⁵ Ibid., s. 149 & s. 154.

³⁶ Ibid., s. 155.

³⁷ Ibid., s. 166.

³⁸ Ibid., s. 169.

Teori

Teoretiskt ramverk

Uppsatsens teoretiska ramverk grundar sig i Michel Foucaults diskursteori med språk och makt som centrala teman, som kompletteras av Mats Börjesson & Eva Palmblads *Diskursanalys i praktiken* för en mer utvecklad och modern definition av diskursbegreppet.³⁹ Ramverket rundas sedan av med Ernesto Laclau & Chantal Mouffes teori om hegemoniska diskurser där de tar avstamp i Foucaults teori, men väver in begrepp som tidigare inte användes i samma kontext som diskursbegreppet för att skapa en ny typ av diskurser.

Diskursanalys

Mats Börjesson & Eva Palmblad menar att diskursanalys definieras av ett fokus på “*vad som kvalificerar sig som verkligt och sant, i en viss tid och en viss plats. [...] [E]n kritik mot traditionell historieskrivning, framförallt mot idén om att vi når en allt större klarhet över vad som egentligen hände förr*”.⁴⁰ Det handlar alltså om olika sätt att se på och uppleva den värld ett subjekt befinner sig i. Att ingenting är givet, utan istället givet utifrån den kontext subjektet befinner sig i, samt är med och skapar. Historieskrivningen kan därmed inte betraktas som neutral, och inte heller forskaren. Börjesson & Palmblad menar att “[f]orskaren gör hela tiden något själv med urvalet, akademisk design, meningssammanhang och språklig dramaturgi - han eller hon är alltså (med)skapare av diskurser”.⁴¹

I följande del kommer vi först redovisa för hur Michel Foucault definierade diskursbegreppet 1969, och varva det med Börjesson & Palmblads modernare tolkningar, för att sedan komma in i Ernesto Laclau & Chantal Mouffes definition av diskursbegreppet och hegemoniska diskurser som mer specifik diskursteori. Foucaults definition av begreppet kommer alltså ligga till grund för vår tolkning av det, men det är genom det senare utvidgandet av begreppet som vi finner fullständigheten.

³⁹ Mats Börjesson & Eva Palmblad, *Diskursanalys i praktiken*, 1. Uppl., Malmö: Liber, 2007.

⁴⁰ Ibid., s. 10f.

⁴¹ Ibid., s. 20.

Diskurs som begrepp

I *Vetandets arkeologi* gör Michel Foucault ett försök till att sammanfatta det kontextuella i samhällssynen och den begreppsvärld som följer. Han betonar där samma typ av diskursformulering som i inledningscitatet med Börjesson & Palmblad gällande kontextuell sanning när han lägger stor vikt vid att göra bilden av det givna i samhället mer komplex:

Dessa förutfattade kontinuiteter, alla dessa synteser som man inte finner något problematiskt hos, utan som man tillerkänner självklar giltighet, måste alltså tillfälligt upphävas. Man bör inte för den skull definitivt underkänna dem utan nöja sig med att ruska om den trygghet med vilken man godtar dem, visa att de inte är självklara, att de alltid är resultatet av en konstruktion vars regler det gäller att ha reda på och vars berättigande det gäller att kontrollera.⁴²

Trots att han skriver att självklarheten måste upphävas så är det inte så att han menar att vår definition av det "självklara" ska förkastas, utan snarare att det måste sättas under lupp för att vi ska förstå *varför* vi ser på det givna som just givet. Problematiserandet leder sedan hans resonemang in i en fråga om begreppsvärlden som följer oss när vi talar om det som varit givet i samhället.

Måste [etablerade begrepp som t.ex. vetenskapen] betraktas som illusioner, luftslott, oegentligt förvärvade resultat? [...] I själva verket rör det sig om att rycka loss dem ur den skenbara självklarhet som omger dem, att blottlägga de problem de reser, att erkänna att de inte utgör någon trygg punkt utifrån vilken man kan ställa andra frågor [...] utan att de i sig själva ställer en rad frågor: Vad är de? Hur skall man definiera och avgränsa dem? Vilka skilda typer av lagar kan de vara underkastade?⁴³

Foucaults diskursbegrepp handlar alltså om att se på etablerade sanningar i nytt ljus och kritisera den definitiva sanningshalten i dem. Det handlar om att se på historieskrivning och begreppsförklaringar i ett ljus av föränderlighet och rumsliga avgränsningar, samt att förstå att begrepp är skapade av ett subjekt som bara befinner sig i en diskurs av flera möjliga och inte

⁴² Michel Foucault, *Vetandets arkeologi*, övers. C G Bjurström, 2., ombrutna, översedda uppl., Lund: Arkiv, 2011 [orig. 1969], s. 42f.

⁴³ Ibid., s. 43.

definierade av något transcendent. Börjesson & Palmblad menar att vi bör betrakta historia "som ett urval av tänkbara berättelser. Som sådana är de alltid selekterade och framställda utifrån något perspektiv och någon position".⁴⁴ Historia är alltid skapad av någon, och i en särskild kontext.

Diskurser begränsar vad vi ser, men de är i grunden inte något begränsande, det diskursiva är i allra högsta grad även ett produktivt skeende. "Diskurser skapar nytt, i form av associationer, logiker och sammanhang".⁴⁵ Diskurserna styr därigenom hur vi ser på världen, hur vi agerar i den och hur vi konstruerar den. Diskursen blir en sanningsbild som ställs mot andra sanningsbilder inom andra diskurser. Det är på grund av - eller tack vare - de olika motsägelsefulla sanningsbilderna det blir viktigt att introducera Foucaults diskursanalytiska grundfrågor: "Vem är det som talar? Vem bland alla de talande individerna har rätt att tala den sortens språk? Vem är innehavare av det?"⁴⁶ Det diskursiva subjektet som är med och formar en diskurs, är alltså en vital del i förståelsen av diskursen. Det är i nästa led också så att det är de diskursiva relationerna som avgör hur det diskursiva subjektet talar om det diskursiva objektet. Relationen handlar inte specifikt om diskursens yttrande, utan om hur diskursen blir till. Hur objekten analyseras, namnges och förklaras i varje diskursiv ram.⁴⁷ Foucault talar här också om "omständigheterna under vilka [diskursen] utbreder sig",⁴⁸ vilket vi tolkar som en omskrivning för att diskursen inte är begränsad till subjektet, utan att den sprids och etableras som sanning även utanför - både medvetna och omedvetna - medskapares perspektiv. Den sprids till samhällsroller, t.ex. klass eller kön, som inte varit med och skapat den.

Det är i det här läget viktigt att påpeka att Foucault menar att subjektet (i hans exempel någon inom psykopatologin) ställer "fram sina frågor enligt ett visst mönster, det lyssnar enligt ett visst informationsschema; det gör sina iakttagelser enligt en tablå över karakteristiska drag och antecknar dem i enlighet med en viss beskrivningstyp".⁴⁹ Börjesson & Palmblad förtydligar Foucaults syn på diskursbegreppet genom att beskriva att det hos honom "kunde handla om att urskilja det definierade förnuftet genom att studera vad som särskiljs som vansinnigt".⁵⁰ Foucault

⁴⁴ Börjesson & Palmblad, s. 11.

⁴⁵ Ibid., s. 12.

⁴⁶ Foucault, s. 71.

⁴⁷ Ibid., s. 66.

⁴⁸ Ibid., s. 66.

⁴⁹ Ibid., s. 73f.

⁵⁰ Börjesson & Palmblad, s. 15.

menar alltså att hela yrkeskåren hade en gemensam syn på vad som var vansinnigt inom psykopatologin, och att det ledde till att de också utgick ifrån den här gemensamma bilden när de undersökte sina patienter. Den här jämförelsen görs inte av Foucault för att endast visa på hur just den här yrkeskåren agerade - och agerar - utan för att visa på hur samhället fungerar i stort, att vi alla bär på den här bördan (och tillgången) av förutfattade meningar och förförståelse.

Förutsättningar inom diskursen avgör alltså hur personen ser på sin omgivning, men det måste också ställas i kontrast till vad som hade kunnat bli. Foucault menar nämligen att alla möjliga diskurser inte skapas, att det finns möjliga synteser som inte har tagit plats i samhället än.⁵¹ Vi kan därför bara utgå ifrån de olika typer av diskurser som finns i samhället idag, men ha i beaktning att diskurser är i konstant förändring och alternativ kan belysas om det ges möjlighet.

Diskurser och makt

För att på bästa sätt förstå och ta till sig den teori om hegemoniska diskurser som följer vill vi introducera ytterligare en aspekt av diskursbegreppet, nämligen diskurs och makt. Den alternativa förståelseplattform vi introducerar formas av Catharina Thörns kapitel i *Diskursanalys i praktiken* och hennes pragmatiska förklaringar av diskursanalys, samt hur maktrelationer ter sig inom området. Hon menar att:

Det som skiljer diskursanalys från vanlig textanalys är just att den tidigare fokuserar på såväl texten som dess sociala sammanhang. Centralt är också intresset för relationen mellan kunskap och makt. Diskursiv makt består av att både *definiera* och *producera* världen. Makten ska alltså inte bara förstås i negativa termer som förbud, utan också som produktiv.⁵²

Thörn citerar sedan Michel Foucault som talar om makten som just produktiv, och varför det måste ses på ur det perspektivet:

If power were never anything but repressive, if it never did anything but to say no, do you really think one would be brought to obey it? What makes power hold good, what makes it accepted, is simply the fact that it traverses and produces things, it induces pleasure, forms

⁵¹ Foucault, s. 91.

⁵² Catharina Thörn, "Hemlösa kvinnor - diskursanalys av bilder", *Diskursanalys i praktiken*, red. Mats Börjesson & Eva Palmblad, Malmö: Liber, 2007, s. 70f.

knowledge, produces discourse. It needs to be considered as a productive network which runs through the whole social body, much more than as a negative instance whose function is repression.⁵³

Det går därför inte att se på makt som något begränsande i sig, som Foucault poängterar är makt något som producerar diskurs genom sin blotta existens. Om makt bara var repressiv och begränsande skulle det inte ha möjlighet att ha den produktiva egenskap som "diskursskapande" innebär. När vi talar om produktivitet gör vi det inte utifrån den nivå av språket där produktiv är synonymt med positivitet, utan snarare om en mer neutral åskådning där förklarandet av det som produktivt mer än något annat blir ett konstaterande att det skapas något.

Hegemoniska diskurser

När grunden är lagd är det hög tid att ta sig an hegemoniska diskurser och därmed också de två teoretiker som - genom sin teori om hegemoniska diskurser - fulländar det teoretiska ramverket, Ernesto Laclau & Chantal Mouffe. Laclau & Mouffe gör en koppling mellan Foucaults diskursbegrepp och begreppet hegemoniska relationer. Inledningsvis menar de att hegemoniska relationer är det konkreta sätt vi upplever klassrelationer på, där klassrelationerna är bakgrunden är de hegemoniska relationerna hur klassrelationerna yttrar sig i världen.⁵⁴

Laclau & Mouffe menar att vi inte skapar vår identitet inom och mellan diskurser - och vår tydliga ståndpunkt - utifrån isolerade principer utan snarare med relationerna till andra som bas.⁵⁵ Det innebär delvis att positionen vi tar är skapad av situationen, det innebär också att en identitet inte kan existera utan en diskursiv motpol för att indirekt bekräfta identiteten. Laclau & Mouffe refererar till Émile Benveniste som bekräftar deras tes genom att hävda att:

Whoever says system says arrangement or conformity of parts in a structure which transcends and explains its elements. Everything is so *necessary* in it that modifications of the whole and of the details reciprocally condition one another. The relativity of values is the best proof that they depend closely upon one another in the synchrony of a system which is always being

⁵³ Ibid., s. 71.

⁵⁴ Ernesto Laclau & Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: towards a radical democratic politics*, 2. Uppl., London: Verso, 2001 [orig. 1985], s. 51.

⁵⁵ Ibid., s. 106.

threatened, always being restored. The point is that all values are values of opposition and are defined only by their difference.⁵⁶

Chantal Mouffe har förtydligat vad hon och Laclau menar med hegemoniska diskurser i en text från 2008 där hon talar om det givna i samhället som ett resultat av djupt rotat hegemoniskt utövande. Objektiviteten, att det går att se på ens perspektiv som objektivet sant, är enligt henne en omöjlighet. Det är istället hegemoniska motsättningar, som lett till en hegemonisk kamp, som i sin tur skapat diskursen.⁵⁷ De här hegemoniska diskurserna blir dock aldrig så djupt rotade att de blir ohotade, de är istället under ständigt hot från konkurrerande hegemoniska diskurser. Hon skriver att "[e]very hegemonic order is susceptible of being challenged by counter-hegemonic practices which attempt to disarticulate it in order to install another form of hegemony".⁵⁸ Mothegemonin är alltså i sin natur ett hot på så sätt att det försöker rubba hegemonin och försvaga positionen för att etablera sig själv som hegemonisk.

Laclau & Mouffe talar om att det går att förenkla hegemoni så pass mycket att man talar om det som "a political *type of relation, a form*, if one so wishes, of politics", men att det inte går att peka på exakt var hegemonin befinner sig eftersom den ständigt står i relation till något annat som diskurs betraktat.⁵⁹ Det här går emot en historisk tolkning av begreppet hegemoni då Laclau & Mouffe menar att deras egen tolkning gör det omöjligt för hegemoniska relationer att ha en bestämd klass som nödvändig grund, att hegemoni likt diskurser är en relationsbaserad praktik.⁶⁰ Skapandet av hegemoni går därför inte att beskriva som något som bara händer. Det är enligt dem en pågående förhandling där hegemoniska relationer kommer fram ur lika motsägelsefulla diskursiva ytor.⁶¹ Diskursiva ytor är yttrandet, den delen av diskursen som t.ex. talas eller skrivs ut. Det som går att analysera på ytan av samhället och används för att etablera hegemoni på ett konkret plan. Den hegemoniska relation som kommer fram ur de diskursiva ytorna är t.ex. - för att koppla det till uppsatsämnet - hur två olika tidningar försöker etablera sin syn på en författare

⁵⁶ Ibid., s. 106.

⁵⁷ Chantal Mouffe, "Critique as Counter-Hegemonic Intervention", *Transversal multilingualwebjournal*, Wien: European Institute for Progressive Cultural Policies, 2008, <http://eipcp.net/transversal/0808/mouffe/en/print>, hämtad 2019-01-31

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Laclau & Mouffe, s. 139.

⁶⁰ Ibid., s. 137f.

⁶¹ Ibid., s. 93.

genom vilka begrepp som används samt vad de väljer att skriva om. Det relevanta i kraschen mellan diskursiva ytor är alltså det uttalade.

För att förklara hur de tänker kring hegemoni applicerar Laclau & Mouffe begreppet antagonism och menar att antagonism skapas genom att två motpoler möts och förändras genom det. De existerar inte i den formen av antagonism innan de har stött på varandra, och är därför resultatet av en hegemonisk kamp.⁶² Den definition av antagonism vi kommer använda oss av i uppsatsen är alltså inte densamma som definitionen i *Nationalencyklopedin* som beskriver det som ett fiendskap,⁶³ utan den definition som Laclau & Mouffe använder sig av där antagonism är ett resultat av begränsning. Om vi återigen ska kliva in i uppsatsmaterialet för att för att förklara deras antagonismbegrepp så är det relationen som uppstår mellan tidning A och tidning B när de diskursiva ytorna möts och den *hegemoniska kampen inleds*.

Anledningen till varför vi har valt att använda oss av begreppet antagonism istället för Mouffes modernare begrepp agonism är att agonism utgår ifrån ett meningsmotstånd, medan vi vill hävda att det är tydligare motsättningar än så eftersom de olika diskurserna vill tränga bort meningsmotståndare för att tillhandahålla den enda *givna* sanningen i samhället.⁶⁴

Kritik

Slutligen vill vi belysa en del av Laclau & Mouffes teori där de menar att de skiljer sig från och riktar kritik mot Foucault. De vill inte göra skillnad mellan diskursivt och icke-diskursivt. De medger att händelser kan existera som inte är påverkade av diskurser, som jordbävningar eller att en tegelsten faller, men att hur vi formulerar händelsen utgår ifrån ett diskursivt fält, som att kalla det för att naturfenomen eller ett uttryck för Guds vrede. Det gör att varje objekt görs till ett objekt i en diskurs, samt att skillnaden mellan språk och beteende måste skrivas om till skillnader i meningsskapande, och blir därför onekligen diskursivt.⁶⁵

⁶² Ibid., s. 168f.

⁶³ "Antagonism", *Nationalencyklopedin*, <https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/antagonism>, hämtad 2019-02-18

⁶⁴ Chantal Mouffe, *Agonistik: texter om att tänka världen politiskt*, övers. Henrik Gundenäs, Stockholm: Atlas, 2016.

⁶⁵ Laclau & Mouffe, s. 107f.

Metod

Diskursanalys som teori går över i metod när den kommer i kontakt med världen, med material som bildar diskurserna. Från det diskursiva fältet i stort väljer vi att använda oss av relationen mellan diskurs och makt i undersökningen. Detta på grund av att det är den relationen som är drivande i diskussionen om litteraturkritiken av kvinnliga författare på 1930-talet. Pressen, och med det kritikerna, innehar en makt i förhållande till författarna som recenseras. För analysen innebär detta att vi sätter materialet i direkt koppling till en kontext och undersöker hur de förhåller sig till varandra.

Datainsamling

Materialet är delvis framtaget ur Kungliga bibliotekets databas för svenska dagstidningar. Där finns *Aftonbladet*, *SvD* och *DN* digitaliserade i vilka vi använde oss av författarnamnen som sökord. Vid en första översikt sorterades texter ut som inte berörde författarskapet i fråga. *GHT* finns däremot inte digitaliserad i Kungliga bibliotekets databas, så den kompletteras med Samhällsvetenskapliga bibliotekets samling av svenska dagstidningar på microfilm på Göteborgs universitet. Vid undersökningen av microfilmer har vi inte kunnat använda oss av sökord, utan vi har istället uppmärksammat litteratursidorna samt de texter där det var synligt att de handlade om litteratur. Denna typ av materialsökning var mer tidskrävande och vi beslutade att endast undersöka de microfilmer som visade datum plus/minus en månad från utgivningsdatumet för verk av författarna i fråga. Det här var nödvändigt för att kunna hålla oss inom tidsramarna för uppsatsen.

Urval

Under insamlandet av material har vi inte gjort något urval i vilka texter vi tagit med. Detta för att inte påverka materialet eller "leta" efter viss typ av mottagande. Det urval som vi däremot har gjort är att skilja recensioner och artiklar från det som vi liknar vid annonser. De är av mer estetisk form med bild och större text som kompletteras med någon mening om boken. Dessa har vi valt bort för att begränsa materialet till de texter som har mer av sammanhängande utläggningar.

Sammanlagt utgörs materialet av 29 st texter som på något sätt rör mottagandet av de valda författarna. Fördelningen mellan tidningar och författare ser ut som följer:

Aftonbladet: Moa Martinson 2 st, Tora Dahl 2 st, Karin Boye 1 st.

Svenska Dagbladet: Moa Martinson 1 st, Tora Dahl 2 st, Agnes von Krusenstjerna 2 st, Elin Wägner 2 st, Karin Boye 2 st.

Dagens Nyheter: Moa Martinson 3 st, Tora Dahl 2 st, Elin Wägner 2 st, Karin Boye 2 st.

GHT: Moa Martinson 2 st, Tora Dahl 1 st, Agnes von Krusenstjerna 2 st, Karin Boye 1 st.

De få artiklar rörande Elin Wägner behandlar inte hennes författarskap på ett sådant sätt att det utgör ett väsentligt material för undersökningen. På grund av det har vi valt att utesluta Wägner ur vårt analysarbete, vilket även görs på premissen att resterande material är tillräckligt för att genomföra det tänkta arbetet. Fem artiklar (Martinson 3 st, Boye 1 st, von Krusenstjerna 1 st) valdes bort på grund av att innehållet inte hade relevans för undersökningen då de inte föll in under de tre kategorier som uppenbarade sig under materialundersökningen.

Forskarposition

Eftersom materialet vi utgår ifrån är från 1930-talet är vi medvetna om att begreppsvärlden som används både i press och samhälle har förändrats över tid, och vi ämnar därför vara försiktiga med vilka slutsatser vi drar av begreppen som används av artikelförfattarna. Vi har heller inte läst majoriteten av böckerna, och är också medvetna om att det sätter oss i en position där vi inte kan ta ställning till om det som beskrivs av artikelförfattarna faktiskt är nära en tolkning vi - eller andra utanför den journalistiska sfären - skulle gjort. Vi ser det dock som något positivt i sammanhanget eftersom det innebär att vi inte blivit färgade av vår egen tolkning av den aktuella litteraturen i analysdelen av uppsatsen.

Diskursanalys som metod

De teorier och begrepp som gåtts igenom i teoriavsnittet kommer stå som grund för den metod som kommer användas i undersökningen. Vi kommer att utgå ifrån det som vi tagit upp vad gäller det Thörn skriver om diskurs och makt i förhållande till Foucault.⁶⁶ Analysen av de tre temana kommer utgå ifrån texten och det sociala sammanhang som den befinner sig i och förhåller sig till. För analys av den hegemoniska kampen fördjupas Thörns teori med Laclau & Mouffes teori om hegemoniska diskurser. Vi kommer studera hur yttringar av makt syns i mottagandet av författarna,

⁶⁶ Thörn, s. 70f.

samt undersöka vilka begrepp som används för att utöva sin makt över både kritiker som yrkeskår och det samhälle läsarna av tidningen består av. Vi kommer även studera hur makt yttrar sig genom begreppsvärlden, hur vi kan ställa begreppen mot varandra för att se olika typer av diskursiva ytor uppstå och hur de ytorna interagerar med varandra för att skapa rivaliserande diskurser med anspråk på att vara den hegemoniska.

Resultat och analys

Vårt insamlade material ställs mot syftet att undersöka hur kvinnliga författare mottogs i pressen under 1930-talet, samt hur kritiker på olika tidningar använder sitt språk för att göra *sin* sanning till den givna i samhället. Under bearbetning av materialet urskiljdes tre teman som i större grad tog plats än andra ämnen. Resultat och analys disponerats efter den innehållsliga aspekten, den språkliga aspekten och personlighetsaspekten. Valet av teman medför en viss spridning av material inom varje tema i sig, då det behandlar olika författare och olika verk. Samtidigt gör denna spridning att vi kan få en mer heltäckande bild då flera olika aspekter och exempel tas upp. Med hjälp av den tidigare beskrivna metoden kommer en diskursiv analys göras utifrån relationen mellan språk och makt, följt av en jämförelse tidningar emellan för att få syn på den hegemoniska kampen om sanning.

“halvung, harmlös” - Den innehållsliga aspekten

I recensionerna behandlas verkens innehåll på olika sätt, vilket vi har samlat under detta tema. Beskrivning av handlingen kommer ofta med kritikerns kommentar om det berörda ämnet. Valda citat pekar på hur kritikern påverkar hur offentligheten kan se på det nämnda verket.

Diskursiv textanalys

I *DN* recenserar Bo Bergman Karin Boyes *För lite*, utgiven 1936, och lägger fokus på handlingen i boken.⁶⁷ Den kvinnliga huvudkaraktären beskrivs som “varken något våp eller någon vampyr (det är skönt att slippa kvinnoaks- och Strindbergsindignationen), utan en duktig och redbar människa”. Bergman fortsätter kritiken i artikeln med att framhålla romanen som “nästan schematiskt uppställd i sina motsättningar. Det finns ingenting i den yttre handlingen som spänner nyfikenheten; allt pikeanteri, alla gottköpseffekter äro bannlysta”. Det han refererar till som “motsättningar” är de förhållanden som karaktärer har med varandra i boken, vilket är det han fortsättningsvis fokuserar på i artikeln. Mannen i förhållandet beskrivs som plikttrogen för att han stannar hos sin kvinna. Kvinnan i förhållandet framställs som den svikande parten eftersom hon lämnar sin man.

⁶⁷ Bo Bergman, “Svenska romaner.”, *Dagens Nyheter*, 1936-11-16.

Ett annat exempel på en liknande situation är när Torgny Segerstedt recenserar i *GHT*; även han går in på könsroller och det med hjälp av Agnes von Krusenstjernas roman *Dunklet mellan träden*. Han menar att modern i boken inte respekterar dotterns ”kyskhets”, hon är hårdhänt, och saknar ”själslig förfining”. Fadern däremot, menar Segerstedt, är plikttrogen och förstår sin dotter ”instinktmässigt”. Han beskrivs som “en ärans man, som föga tänker på sig själv, men under sömnlösa nätter grubblar över hur han skall få inkomsterna att räcka till, när han inträder i pensionsåldern. Han är djupt fäst vid sin familj, starkt upptagen av sin tjänst”.⁶⁸

I analys av Bergmans uttryckande rörande Boyes *För lite* att “det är skönt att slippa” läsa om upprördhet gällande kvinnosaksfrågan och att han beskriver den kvinnliga huvudkaraktären som “duktig och redbar”, värdesätter han de olika typerna av karaktär. I detta fallet är Bergmans utskrivande positivt riktat mot Boyes *För lite*, men samtidigt refererar det till andra verk som behandlar kvinnosaksfrågan, vilka i de flesta fall är skrivna av kvinnliga författare. De verken blir i detta fall nedvärderade. För att koppla detta till hur diskurser styr hur vi ser på saker, skulle Bergmans åsikt kunna påverka hur framtida verk som behandlar kvinnosaksfrågan ses på av press och offentligheten.⁶⁹ Därmed sträcker sig Bergmans utskrivande längre än just denna recension och med det syns den makt som han innehar som kritiker.⁷⁰

Bergman kritiserar handlingens avsaknad av spänning, förutom de motsättningar som den är byggd på. Med detta tar han bort allt fokus från det innehåll som inte rör dessa parförhållanden. Bergman gör en tolkning av framställningen av paret i boken, där mannen har bedragit kvinnan, vilket utgör en grund för en diskussion om något som rör sig utanför en litterär kontext. Ämnet han behandlar har en samhällsrelig betydelse och med det utnyttjar han sin plats och makt som kritiker för att driva sina åsikter kring frågan.

I det tidigare presenterade resultatet från Segerstedts artikel i *GHT* blir von Krusenstjernas verk en plattform för hans synpunkter på föräldrarollerna i romanen. Han driver där en diskussion huruvida de är goda representanter för sina roller. Modern nedvärderas till en respektlös person utan finkänslighet, samtidigt som fadern beskrivs som “en ärans man” och med det sätts han i en position ovanför sin fru men också högt i samhället överlag. En osjälvvisk person som tänker på sin familj under sömnlösa nätter. Denna karaktär blir i Bergmans mottagande det som dominerar

⁶⁸ Torgny Segerstedt, “Viveka växer upp”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1936-11-26.

⁶⁹ Börjesson & Palmblad, s. 12.

⁷⁰ Samuelsson, s. 9.

framför alla de andra karaktärerna och andra aspekter av innehållet i boken. Detta mottagande av von Krusenstjernas verk skapar en bild av att det är den manliga karaktären som är det bästa och mest betydelsefulla med verket som helhet.

Det vi ser exempel på i den diskursiva textanalysen - och som leder oss in i analysen av den hegemoniska kampen - är den underordning som påverkade den skrivande kvinnan under 1930-talet. Det vi utreder nedan är en utveckling av det där klassaspekten tas in i ekvationen, och därmed också det Bibi Jonsson kallar för dubbel underordning där kvinnorna underordnas både i rollen som kvinna och som arbetarklass.⁷¹

Hegemonisk kamp

Under den här rubriken har vi valt att fokusera på två av de genom materialet valda författarna; Moa Martinson och Tora Dahl. Den författare vi behandlar först är Moa Martinson.

I fallet Martinson är det komplicerat att göra en uppdelning mellan en diskursiv textanalys och en där en hegemonisk kamp är central då arbetarförfattarna har en politisk bakgrund i allt de gör och allt de skriver om, det gör i sin tur att press tar ställning och formar antagonismen så fort de rör vid ämnet. Vi har - med det som bakgrund - valt att placera det innehållsdrivna materialet kring Martinson under enbart den här kategorin.

När de olika tidningarna har behandlat det de anser vara det centrala ämnet i Moa Martinsons *Mor gifter sig*, utgiven 1936, gör de det genom att samtliga kommentera författarens val av tidpunkt - hennes egen arbetaruppväxt vid sekelskiftet. Annie Löfstedt i *GHT* menar att allmänheten genom både Moa och andra samtida arbetarförfattare börjar "få en ganska exakt föreställning om hur det såg ut i statarstugor och fattigkvarter för tjugo, trettio år sedan", men att hon genom "den våldsamma ensidighet, som på en gång utgör hennes styrka och hennes svaghet, ser det hela ur rent feminin synvinkel" i kontrast till de andra samtida arbetaruppväxtsskildringarna skrivna av män.⁷² Löfstedt menar alltså att det är relevant att ta upp hennes barndom för att hon gör det ur ett nytt ljus, ett nytt perspektiv som går utanför normen för vad som skrivits om tidigare. Rubriken *SvD* använder sig av går i rak motsats riktning, "Statarna än en gång".⁷³ I texten fortsätter signaturen L. sedan med att påpeka att om man betraktar boken "som socialt dokument bör man

⁷¹ Jonsson 2014, s. 84.

⁷² Annie Löfstedt, "Barn som Gud glömde", *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1936-12-03.

⁷³ Sign. L., "Statarna än en gång.", *Svenska Dagbladet*, 1936-11-20.

hålla i minnet att ett och annat hunnit ändras i dessa trista förhållanden på de senaste två decennierna”.⁷⁴ Där Löfstedt i *GHT* pekar på att Moa Martinson skriver ur ett nytt perspektiv och erbjuder något nytt till arbetarnas villkor med bas i litteraturen, så menar alltså artikelförfattaren i *SvD* att det är ett irrelevant perspektiv eftersom det utspelar sig för länge sedan. De menar att samhället ser så annorlunda ut idag att skildringen bör ses på som en *strikt* historisk skildring. *Aftonbladet* är benäget att hålla med *SvD* i den åsikten, men av en annan anledning. Artikelförfattaren i *Aftonbladet* menar istället att:

[Boken] skildrar förhållanden som är 30-40 år gamla. Det är underligt att se att den vaknande arbetarklassen inte inspirerar till litteratur. Det måste visst den för länge sedan avtaga martyrglorian till för det. Hur skulle det vara om Moa Martinson, som dock är en författare av ej ringa betydelse, ville skriva en bok om arbetare av i dag, sådana de äro med hemtagna segrar och med säkra positioner på sitt eländes ruiner. En sådan roman, ärlig och uppriktig, behöver vi. Den skulle bestämt slå sönder många kulisser och skingra mycket av de blå dunster som sväva omkring i samhället.⁷⁵

För *Aftonbladet* handlar det alltså också om en form av irrelevans, eller i alla fall irrelevans i kontrast till samtiden. Det växer här fram en antagonism som bygger på hur *Aftonbladet* och *SvDs* samtidssyn ser ut. Vem Moa Martinson är, och vad hennes värde ligger i som författare, skapas genom den hegemoniska kamp som grundas i antagonismen mellan *Aftonbladet* och *SvD*. Genom sina olika ideologiska bakgrunder skapar de en diskursiv sanning om Moa Martinson som de båda försöker göra till den givna i samhället. *Aftonbladet* menar att hon är en författare som har den status och talang som krävs för att kunna skriva agitatorisk litteratur, men att hon misslyckas genom att rikta in sig på hur samhället såg ut innan arbetarrörelsen fick betydande politisk slagkraft. *SvD* menar alltså att det är irrelevant att tala om statare eftersom de inte längre finns kvar i samma bemärkelse, även om det fortfarande existerade. Det finns likheter, men skillnaden är markant i och med att *SvD* inte tar upp den fortsatta kampen arbetarna driver i samhället. I *SvDs* diskursiva sanning är Moa Martinson en författare som istället kan ägna “sin obestridliga talang åt andra ämnen [...] [f]ör omväxlings skull”.⁷⁶ Det indikerar att de anser att arbetarfrågan är ett uttjat

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ “Fyra romaner på gott och ont.”, *Aftonbladet*, 1936-11-17.

⁷⁶ Sign. L..

ämne, och det sker därför en växelverkan mellan deras försök att göra sin sanning om Moa Martinson till den givna och deras försök att göra sin sanning om det rådande politiska läget till den givna. Det blir uppenbart att det är svårt att skilja på författaren Moa Martinson och hennes betydelse för arbetarrörelsen och den politik som följer.

I *GHTs* sanningsetablerande handlar det - som tidigare nämnt - inte om att reflektera över sekelskiftets arbetarsituation som något förflutet. Löfstedt talar i ett annat tempus när hon talar om situationen för proletären, hon menar att “[o]m proletären är samhällets slav, är proletärkvinnan, åtminstone i Moa Martinsons framställning, denne slavs trälinna”.⁷⁷ *GHT* beskriver det därför som något pågående, att proletärkvinnan *är* en trälinna i relation till mannen. Artikelförfattaren i *Aftonbladet* menar att Martinson inte ägnar sig åt arbetarfrågor, medan Löfstedt i *GHT* menar att hon gör det i allra högsta grad, och framförallt genom att göra det kvinnliga perspektivet till normen i boken. *SvD* menar också att det kvinnliga perspektivet är centralt, men de gör det genom att istället påpeka att “underlivssynpunkten dominerar”.⁷⁸

Den tidning som sticker ut mest är *Dagens Nyheter*, som genom recensenten Olle Holmberg tar en något vagare position till både tidspunkten och trovärdigheten. Efter ett - enligt oss - oklart parti om kultur kontra natur, och såväl smuts som lössens del i det, följer mest en rad frågor. Holmberg ifrågasätter sanningshalten i Moa Martinsons berättelse genom att fråga sig om det är fantasi eller skildring författaren sysslar med, men avslutar partiet med att konstatera att “man får fria innan det finns skäl att fälla, och det finns inga särskilda skäl att tro att hon fantiserar”.⁷⁹ Samma typ av ambivalenta kritik dyker upp senare i texten där artikelförfattaren skriver att:

Det är alltså statarfarstun som Moa Martinson skildrar, och kanske är det en mycket stor del av världen, och kanske är hela världen i många avseenden lik en statarfarstu med löss och svält och familjegräl. Kanske är det också så som det står hos Bellman att “världen är ej så ful som vi den ängsligt avmåla.” Eller också är den båda delarna.⁸⁰

⁷⁷ Löfstedt 1936.

⁷⁸ Sign L..

⁷⁹ Olle Holmberg, “Hos nämndemans och statarna.”, *Dagens Nyheter*, 1936-11-30.

⁸⁰ Ibid.

Sanningshalten i berättelsen behandlas med skepsis. Holmberg menar inte nödvändigtvis att hon ljuger, men i hans - och i förlängningen - *DNs* Moa Martinson-diskurs planteras ett frö av osäkerhet hos läsarna. Det skapar en diskursiv sanning där ifrågasättandet av trovärdigheten regerar. Det här förtydligas genom artikelförfattarens konsekventa användande av citattecken kring begreppet *skildring*, som för att redan på ytan etablera ett lager av tvivel.⁸¹ *DN* går därför inte lika hårt åt världsbilden i litteraturen som *SvD*, men där *SvD* accepterar att skildringen av sekelskiftets Sverige, vänder sig *DN* genom ifrågasättandet emot den. Det etableras genom det en antagonistisk relation till de andra tidningarna på så sätt att *DN* genom den hegemoniska kampen försöker begränsa de andra diskurserna genom att betona att läsaren inte kan lita på Martinsons ord. Det spelar i den diskursen mindre roll om det är *Aftonbladet*, *SvD* eller *GHT* som skriver något kontrasterande, för ingen åsikt är i den diskursen lika relevant som ifrågasättandet av allt.

Den hegemoniska kamp som pågår gällande hur Martinson bör talas om under hösten 1936 går därför att tala om som en form av antagonism där det som ligger till grund för diskurserna är hennes skildring av sin barndom och sekelskiftets fattigdom. De olika tidningarna vill göra sin diskursiva sanning om Moa Martinson till den givna i samhället genom att skriva om vad det är hon skildrar. Där *GHT* lägger stor vikt vid att det är ett nytt kvinnligt perspektiv på en berättelse som berättats innan så betonar *SvD* samma sak, men gör det genom att vända den begreppsvärlden emot Martinson och talar om ett underlivsperspektiv istället för ett kvinnligt perspektiv. Det blir då inte ett perspektiv som adderar något - neutralt eller positivt - till berättelsen, utan något som ytterligare bekräftar att det är ett ämne som inte är relevant eller intressant.

Vidare går vi in på Tora Dahl, där vi fokuserar på det innehållsmässiga som slog oss under materialgenomgången, nämligen tidningarnas olika tolkningar av premissen i *Inkvartering*, utgiven 1937. Signaturen H. S-m. i *GHT* väljer att berätta att det är en "medelålders dam, som varit gift i femton år men nu skall skiljas [...] hon är bitter och befinner sig i revoltstämning".⁸² Ställer vi den beskrivning bredvid den som finns i *Aftonbladets* recension skriven av signaturen M. A. framstår det nästan som ett annat litterärt verk, där det är en "samling dagboksblad skrivna av en fränskild kvinna [...] Hon har inga barn, inget yrke, inget livsintresse".⁸³ Det relevanta i skillnaden här är en kvinna i revoltstämning kontra en utan livsintresse. De bildar nästan ett motsatspar på så

⁸¹ Ibid.

⁸² Sign. H. S-m..

⁸³ Sign. M. A., "Sunt och osunt lantliv", *Aftonbladet*, 1937-10-18.

sätt att revoltstämning antyder att något är på gång, det antyder att hon vill förändra något i sitt liv som är så stort att det förändrar allt för henne. Det är - inte bara i teorin, utan också praktiskt taget - omöjligt att kombinera de båda.

I Eva von Zweibergks recension i *DN* blir den kvinnliga huvudkaraktären istället en "halvung, harmlös fru".⁸⁴ Vi kan här delvis se en skillnad i hur de väljer att tolka åldern gentemot beskrivningen i *GHT*. En halvung fru *kan* såklart vara samma person som en medelålders dam, men ordvalet dam signalerar något annat än beskrivningen halvung. Hon är enligt von Zweibergk - som tidigare nämnt - också "harmlös". Det går relativt väl ihop med *Aftonbladets* beskrivning av en person utan livsintresse, men att det passar väl ihop med den beskrivningen får stå i skuggan av hur kontrasten till en beskrivning av en kvinna i revoltstämning bara växer. Om det var stora steg ifrån *GHTs* tolkning till den i *Aftonbladet* där hon saknar livsintresse, så blir stegen till ett hopp när von Zweibergks begreppsval "harmlös" gör entré. Är det ens möjligt att vara både harmlös och i revoltstämning?

En möjlig förklaring till hur de vitt skilda diskurserna kan bildas ur samma material får vi när vi tar in *SvD* - genom en recension av signaturen V. N. - i den här delen av analysen. Hen menar att "[l]äsaren kan knappast undgå att tycka, att den ensamma hustrun har 'en skärva av trollspegeln' i ögat, genom vilken hon ser omgivningen vrång och hemsk".⁸⁵ Enligt artikelförfattaren har hon alltså en förvrängd bild av samhället som i sin tur därför också påverkar vilken bild läsaren får av verkligheten. Det erbjuder en förklaringsmodell till de olika perspektiven på så sätt att det då skulle gå att skilja på karaktären och vad karaktären *ser*. Karaktären kan därför vara både harmlös som person, men i revoltstämning gällande hur hon vill att samhället *ska* se ut. De står fortfarande i tydlig kontrast till varandra, men vi får nycklar som delvis låser upp möjliga vägar kritikern kan ta i sitt sanningsskapande.

Samtidigt som det erbjuder nycklar till hur en antagonistisk relation kan ha tagit form blir *SvDs* tolkning av karaktären till en halva av en antagonistisk relation när den ställs bredvid hur artikelförfattaren i *GHT* har sett på det. Hen menar att huvudkaraktären finner "med ett slags kall skadeglädje bekräftelse på sin tro att vi alla gå omkring och blunda och att om vi blott gitte öppna ögonen skulle vi omedelbart upptäcka livets verkliga, ohyggliga brutalitet".⁸⁶ Där

⁸⁴ Eva von Zweibergk, "KVINNLIG MONOLOG", *Dagens Nyheter*, 1937-10-28.

⁸⁵ Sign. V. N., "Ensam mor, ensam hustru.", *Svenska Dagbladet*, 1937-09-28.

⁸⁶ Sign. H. S-m..

artikelförfattaren i *GHT* menar att karaktären pekar på att samtidens människor blundar för brutaliteten säger artikelförfattaren i *SvD* att hon redan har en förvrängd bild av verkligheten genom att se på den som ond.

Det är intressant att det bara är de två tidningarna som har tagit upp ämnet med huvudkaraktärens verklighetsbild eftersom vi i exemplet Moa Martinson har fått se hur ett större antal tidningar använder sig av verklighetsframställning i litteraturen som ett sätt för kritikern att positionera sig ideologiskt. Det är däremot inte överraskande att det är just de två tidningarna som faktiskt skriver kontrasterande om ämnet. Genom analysen av materialet kring Martinson kan vi se att *GHT* och *SvD* har en pågående hegemonisk kamp som byter skepnad efter vilken författare - och vilket verk - det är som står i centrum för sanningsetablerandet och den antagonistiska länken.

“i stort sett stilrent” - Den språkliga aspekten

Den stilistiska och språkliga aspekten ter sig på olika sätt i materialet. Dels beskrivs författarens stil överlag men även hur den har förändrats över tid om det finns tidigare verk att jämföra med. Vi har även sett en koppling mellan kritikerns tycke om stilen och den samhällsförändring som skett, att författaren följer trender som inte är till hennes fördel.

Diskursiv textanalys

Språkligt menar både *Aftonbladet* och *GHT* att Moa Martinson befinner sig på samma nivå som de allra bästa. *Aftonbladet* menar att “hennes stil är vackert klar och ren”,⁸⁷ och Annie Löfstedt i *GHT* refererar till språket som “i stort sett stilrent”.⁸⁸ Löfstedt menar - i kontrast till det stilrena i hennes fjärde roman *Mor gifter sig*, utgiven 1936 - att hennes tre tidigare romaner:

[...] ha varit rapsodiska till innehållet och ojämna till stilen, men ha samtidigt ägt en spänd rytm, en kraft och en lidelse, som ställt henne i en särklass bland svenska författarinnor. Vad hon skrev kunde verka sammanhangslöst, men inte blekt, satserna kunde ligga intrasslade i varandra som ett ormnystan, men saknade inte gadd.⁸⁹

⁸⁷ “Fyra romaner på gott och ont.”.

⁸⁸ Löfstedt 1936.

⁸⁹ Ibid.

Ställer vi det här bredvid Löfstedts recension av Moa Martinsons tredje roman *Rågvakt*, utgiven 1935 - som alltså räknas in i citatet ovan - ser vi vissa likheter:

De två föregående böckerna ägde en styrka och en lidelse, som i ett slag ställde Moa Martinson i främsta ledet av svenska författarinnor. Vad hon skrev tycktes störta fram ur hennes innersta, som när en väldig vårfloed spränger sina fördämningar och obändigt bryter sig en ny väg. Hennes prosa hade sina brister, men den var full av laddad kraft. Satserna kunde ligga intrasslade i varandra som ett ormnystan, men de levde, de hade gadd.⁹⁰

Det som omedelbart slår läsaren av recensionerna 1935 respektive 1936 är upprepningarna, men det vi anser vara verkligt intressant i jämförelsen är att Moa Martinsons tredje verk både saknar gadd och har gadd enligt de två recensionerna. Hur ska läsaren av recensionen kunna lita på *GHT*s bild av Moa Martinson när Löfstedt 1936 skriver att språket är "i stort sett stilrent" och samtidigt hyllar *Rågvakt*, utgiven 1935, för något hon kritiserade ett år tidigare?⁹¹ Trovärdigheten i mottagandet måste ifrågasättas, och därigenom också den sanning *GHT* ämnar göra till den etablerade samhällssanningen.

Det måste dock tas i beaktning att för att ifrågasättandet av sanningsetablerandet ska kunna uppstå måste läsaren minnas de ord som skrevs ett år tidigare - ett högst otroligt scenario - vilket gör att det också kan ses på ur ett perspektiv där det istället blir en förstärkning av sanningen. Om läsaren inte har förutsättningar för att ifrågasätta sanningen, så kan en upprepning av vem författaren var - och vad hon är idag - ut ett språkligt perspektiv förstärka den bild läsaren haft med sig sedan ett år och stärka den diskursiva sanningen. Med det menar vi att upprepningen kan fungera så att läsaren känner igen sig i bilden av Moa Martinson och ser på artikeln från 1936 som en bekräftelse på att den bilden är den givna. Mottagandet i *GHT* kan då få olika effekt beroende på hur medveten läsaren är om vad som skrevs ett år tidigare. I 1930-talet fanns inte samma möjligheter till att gå tillbaka till tidigare recensioner som i dagens samhälle, och bristen på historisk tillgång är därför en grundförutsättning för att den här sanningsförstärkningen ska kunna ske parallellt med ifrågasättandet.

⁹⁰ Annie Löfstedt, "Två författarinnor", *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1935-12-05.

⁹¹ Löfstedt 1936.

Karin Boyes verk *För trädets skull* och *För lite*, utgivna 1935 samt 1936 recenseras båda två ur en språklig aspekt. *För trädets skull* recenseras i *DN* av signaturen S.s-r. där Boyes stil lyfts fram som storslagen och diktsamlingen som "dikt av idag".⁹² Fortsättningsvis menar artikelförfattaren att Boye tidigare "nått fram till en personlig poetisk stil, som var hennes och ingen annans. Det mesta av detta kastar hon nu gång på gång frivilligt bort för att i stället skriva en modernistisk, fri vers med surrealistisk anstrykning, i huvudsak lik den alla andra skriver just nu". I *SvD* skriver Anders Österling att "[f]ör att vinna något i denna riktning är [Boye] mer än villig att offra klarheten och spänna språket över bristningsgränsen".⁹³ Inlägget om Boye avslutas med att Österling menar att hon skriver på ett sätt som det inte finns behov utav. "Det förefaller dock som om Karin Boye i somliga fall talade gåtspråk även där sådant inte är av behovet påkallat". 1936 recenseras Boyes *För lite* av signaturen I.O. i *SvD*. Fokus ligger där på språket som skiljer henne från de övriga kvinnliga författarna på den tiden. Han menar att boken "är skriven på en utmärkt svenska, vilket bland framför allt kvinnliga författare vanligen inte är fallet".⁹⁴

Diskursiv textanalys av det presenterade resultatet rörande Boyes två verk riktar in sig på hur makt skapas med hjälp av språket. Genom att benämna ett verk som storslaget i samband med beskrivningen "dikt av idag" placeras Boyes författarskap i en positivt laddad framkant. Men ställs detta mot vad som följer angående hur hon frivilligt kastar bort den personliga stil hon tidigare skapat, vänds kritiken. Österlings kommentar om att Boye offrar klarheten i sin stil i ett sätt som han menar går för långt. Genom att skriva hur Boye kastar bort sin tidigare personliga stil, nedvärderas samtidigt hennes nya skrivsätt. Att Boyes nya stil likställs med den som alla andra skriver, gör att hon sätts i en position av att följa strömmen, inte av att följa med tidens gång och dess förändring i konsten. Boyes nya stil anses gå över gränsen och svårare än den behöver vara. I dessa fall använder artikelförfattaren språket för att placera Boye i en position där hon uppfattas som att hon inte vet vad hon gör. Med denna makt som kritikern skapar i sättet att skriva om Boye skapas bilden av att hon inte kan hålla fast vid sin egen stil utan att influeras av alla andra, vilket gör henne uniform med resterande författarkår - samt i och med det - ingen att lägga märke till.

⁹² Sign. S. s-r., "Karin Boyes nya dikter.", *Dagens Nyheter*, 1935-12-13.

⁹³ Anders Österling, "Ny lyrik.", *Svenska Dagbladet*, 1935-12-06.

⁹⁴ Sign. I.O., "För lite människa.", *Svenska Dagbladet*, 1936-12-22.

Boyess verk *För lite* recenserades året efter där mottagandet är positivt riktat mot hennes stil. Den utmärkta svenska som artikelförfattaren inte kopplar till kvinnliga författare i övrig, syns dock hos Boye. Utskrivandet är positivt för Boye som enskild författare, men samtidigt en kritik mot alla andra kvinnliga författare. Artikelförfattaren använder här sitt språk för att utöva makt och i det skilja en utmärkt skriven svenska från den kvinnliga författaren. Hur artikelförfattaren använder sitt språk har även betydelse för den diskurs som den framtida kvinnliga författaren kommer verka inom.

I *SvD* skriver Sten Selander om Agnes von Krusenstjerna stil, där hans ordval har betydelse för vad recensionen gör med läsaren.

Hela boken igenom njuter man av Agnes von Krusenstjernas mönstergillt rena, mjukt levande prosastil lika väl som av hennes genomträngande, också i ordets bästa mening hänsynslösa människokunskap. Synd bara, att man inte utan en inre protest, en halvkvävd skamkänsla ska kunna glädjas åt denna estetiska virtuositet.⁹⁵

Genom att använda sig av ett beskrivande språk som kopplar an till människors sinnen, har Selander möjlighet att skapa känslor hos läsaren. Om han lyckas med det, skiljer sig så klart från läsare till läsare. I de fallen som han lyckas skulle det som beskrivs på detta sätt sätta sig hårdare i läsarens huvud då det anspelar på dennes sinnen och kan skapa en stark känsla. Detta kan kopplas till Foucaults tidigare nämnda teori om skapande av sanning, hur diskursen blir en sanningsbild.⁹⁶ Stark förankring i läsaren kan ge möjlighet till en känsla av sanning.

I *Aftonbladets* recension av *Generalsgatan 8*, utgiven 1935, skriver signaturen br. angående ett parti i boken att det låter "ganska vackert, men tittar man närmare på det så upptäcker man att det inte betyder någonting. Somliga kallar sådant för surrealism och andra kallar det nonsens. Det ena torde i detta fall vara lika riktigt som det andra".⁹⁷ Hur kritiken tas emot av läsaren i det här fallet ligger i hur hen uppfattar recensentens syn på surrealism. Eftersom artikeln började med att språket var vackert men innehållslöst lockas läsaren in i att tänka att kritikern vill säga Tora Dahls sätt att skriva, vilket förstärks av att det också kallas för nonsens. Vad kritikern anser om surrealism är dock än så länge oklart. Det hela vänds dock på i den sista meningen där det sätts ett

⁹⁵ Sten Selander, "Självbiografiska romaner.", *Svenska Dagbladet*, 1936-12-05.

⁹⁶ Foucault, s. 71.

⁹⁷ Sign. br., "Drömmar.", *Aftonbladet*, 1935-11-14.

likhetstecken mellan att kalla språket för nonsens och surrealism. Det blir då tydligare att recensenten inte är en beundrare av surrealism, samt att det inte spelar någon större roll om Tora Dahls stil kallas surrealism eller nonsens eftersom de både bär på samma typ av negativt laddade värde.

Hegemonisk kamp

En hegemonisk kamp gällande språket kan grundas i en rad olika orsaker. Den som kommer naturligast är den där artikelförfattare i olika tidningar har olika syn på hur språkligt begåvad en författare är och kvalitén får stå i centrum. Vi har dock valt en annan vinkel, som kräver nyanserade analyser, genom att fokusera på hur en hegemonisk kamp kan formas av antagonism när det talas om *på vilket sätt* författaren är en god stilist etc.

Exemplet vi valt i den här delen av uppsatsen är från 1936 när Agnes von Krusenstjerna recenseras i *GHT* och *SvD*. I *GHT* skriver Torgny Segerstedt om hur det funnits en föreställning förr om att “andemakter drevo sitt spel med diktarna. De fattade bara i pennan vad mäktigare väsen ingåvo dem att skriva”.⁹⁸ Det här applicerar Segerstedt på von Krusenstjerna, det vill säga att hon besitter en så stor genialitet att orden kommer ut ur henne som att det vore en ande som skrev. Segerstedt går sedan vidare till att hävda att:

Agnes von Krusenstjerna är vår enda betydande romanförfattare. Hon är den enda som går i stor stil. Vi ha åtskilliga goda hantverkare, många klåpare, men ingen mer än hon, som piskas fram av det skapande snillets gisselslag. Hon är i och med detta på andra sidan konventionella hänsyn och förnumstigt förutseende; hon måste skriva som anden driver henne.⁹⁹

Här tar också recensionen av verket slut, den avslutas med den här obegränsade hyllningen av von Krusenstjernas språk och stil.

När stilen ska beskrivas av Sten Selander i *SvD* konstaterar han att “hela boken igenom njuter man av Agnes von Krusenstjernas mönstergillt rena, mjukt levande prosastil”.¹⁰⁰ Vidare beskriver han hennes skildringar genom att skriva om dem som:

⁹⁸ Torgny Segerstedt, “Spånor”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1936-04-21.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Selander.

utomordentliga, [och hennes] nästan vilddjursaktigt mottagliga känslighet för naturens sinnesstämningar och hennes sömngångarlika förmåga att säkert röra sig längs avgrunderna i själens yttersta utkanter smält samman i en förening som på en gång verkar animaliskt trolsk och hopplöst ödslig.¹⁰¹

De två artikelförfattarna i *GHT* och *SvD* är överens om att Agnes von Krusenstjerna är en författare som skriver njutningsfull prosa och stor konst, men de skiljer sig åt i hur de tolkar stilen, och vad den kommer ifrån. När Selander i *SvD* talar om stilen gör han det genom att tala om vilddjursaktighet, och en "känslighet för naturens sinnesstämningar."¹⁰² Det är skrivet i formen av en hyllning, men bär också på en andra nyans - en nyans av att von Krusenstjerna skriver genom sin kvinnlighet. Begreppen som används är kvinnligt kodade och faller in i det som ovan talades om i form av en vild zon.¹⁰³ De bär inte på samma drag av kultur, utan hänger mer ihop med det naturliga, vildvuxna och svårkontrollerade i naturen. Det signalerar att det inte enbart är Von Krusenstjernas begåvning som har drivit fram den litterära texten, utan också något utanför som påverkar den skrivande kvinnan.

När istället Segerstedt i *GHT* ska skriva fram hennes språkliga briljans gör han det genom att tala om att hon "piskas fram av det skapande snillets gisselslag" och att hon är den enda i Sverige som befinner sig på den begåvningsnivån.¹⁰⁴ Så även om *GHT* är med i *SvDs* resonemang om att hon drivs av något utanför, i det här fallet en ande, så är det inte kopplat till något kvinnligt kodat i Segerstedts tolkning. Det är istället något *var och en* av författarna i Sverige skulle kunna besitta, och blir därför exempel på en högre form av talang, en briljans som är medfödd men fränkopplad från hennes könstillhörighet. Det finns ingen begränsning i anden på samma sätt som att ha en "känslighet för naturens sinnesstämningar".¹⁰⁵

Den hegemoniska kampen bottnar därför i huruvida Agnes von Krusenstjerna bör betraktas som en författare bland de allra bästa i Sverige, kanske möjligtvis *den* bästa, eller den bästa *författarinnan*.¹⁰⁶ Det finns en tydlig linje mellan antagonismen och skapandet av en hegemonisk

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Witt-Brattström, s. 105.

¹⁰⁴ Segerstedt 1936a.

¹⁰⁵ Selander.

¹⁰⁶ Det ålderdomliga begreppet används på grund av sin relevans då det användes under 30-talet för att skilja på manliga och kvinnliga författare.

kamp. Länken är tydlig eftersom de diskursiva ytorna använder sig av nyckelbegrepp för att stärka sin sak. Innan vi tar resonemanget vidare vill vi poängtera att vi fortfarande är medvetna om att vi i materialet befinner oss i en tid som utspelade sig för över 80 år sedan, det påverkar vad artikelförfattarna - och i förlängningen tidningarna - ville skapa för bild av författaren. Med det sagt så har vi i den här kampen att göra med en sida som ämnar att stärka bilden av den kvinnliga författaren Agnes von Krusenstjerna som litteratur som ska skiljas ifrån den normerande manliga litteraturen, och den andra sidan gör en ansats att luckra upp samhällssynen på hur de kvinnliga författarna bör betraktas. Det är i *GHT* en modern inställning - om än möjligtvis omedveten eftersom det alltså är skrivet för över 80 år sedan - där en kvinnlig författares största bedrift inte är att bli jämförd med en manlig författare, utan att kunna ställa sig högst upp i totempelaren över svensk litteraturs begåvningar.

“Genialitet är ingen frisedel” - Personlighetsaspekten

Vid sidan av innehåll och språk kommenteras författarens person. Hennes bakgrund och klass vävs in i recensionen av hennes verk och detta kopplat till hur hon skriver och om vad. Vi har i den här delen därför valt att fokusera på de här infallsvinklarna och vad det gör med recensionerna.

Diskursiv textanalys

Den diskursiva textanalysen är i den här kategorin uppdelad mellan psykologi och klass. Den inleds med att vi studerar hur Boye och von Krusenstjerna recenseras på ett psykologiskt och känslomässigt plan. I *GHT* behandlas Boyes *För trädets skull*, utgiven 1935, där signaturen B. b-m beskriver den som “något av det starkaste i svensk dikt under åtminstone det senaste århundradet” och menar att Boye har “mognat sedan sina tidigare verk. Hon är inte längre rädd för att visa svaghet och ångest”.¹⁰⁷ När Boyes *För lite*, utgiven 1936, recenseras av Bo Bergman i *DN* beskrivs psykologin som verket innehåller.

För lite är först och sist en klok och intelligent bok, och en utmärkt berättad historia. Karin Boye skriver en svenska som det är ett nöje att läsa. Men det bästa är att det ligger mycken människokunskap, psykologisk blick och vidsynthet bakom det hela. Berättelsen [...] kommer

¹⁰⁷ Sign. B. B-m, “Två diktsamlingar”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1935-12-12.

berättas många gånger än – livet upprepar det ständigt – men säkert inte ofta så behärskat gripande som här.¹⁰⁸

Von Krusenstjernas novellsamling *Vivi, flicka med melodi*, utgiven 1936, recenseras i *GHT* av Torgny Segerstedt med utgångspunkt i en diskussion om humör.¹⁰⁹ Segerstedt antar att novellerna är “tillkomna under någon period av avspänning” vilket ställs mot hennes tidigare verk som har en “klang av spända strängar”.

På ett psykologiskt och känslomässigt plan hyllas Boyes äkthet och med det trovärdigheten i *För lite*.¹¹⁰ Bergman framhåller det även som “det bästa” med boken, och att det är tack vare detta som berättelsen kommer leva länge och fortsätta berättas. Med detta ger Bergman Boye en plats i kanon. Von Krusenstjernas författarskap kopplas - som ovan nämnt - till hennes humör och huruvida hon varit i en “period av avspänning” där verket inte har samma politiska plan eller bitska ton som verk tillkomna i “Klang av spända strängar”. Utskrivandet gör att verket blir beroende av författarens humör, och att humöret i sin tur spelar in på hur verket kommer att bli. Denna typ av mottagande befäster tanken om att kvinnor styrs av sina känslor. Med de två olika typer av mottagande visar dock materialet att det inte finns ett typiskt sätt att skriva om den kvinnliga författaren som person. Det som denna analysen dock visar är att den kvinnliga författaren kommenteras utifrån henne som person, om det så är en hyllning eller kritik.

Personlighetsaspekten kan även analyseras ur ett klassperspektiv. Torgny Segerstedt skriver i *GHT* att “[h]ennes värld kristalliserar ut sig under samspelet mellan hennes eget skygga och ensamma väsen och den miljö, vilken hon av födsel tillhör”.¹¹¹ Sten Selander tar i *SvD* upp kritik där von Krusenstjerna ställs mot Harry Martinson och Eyvind Johnson.¹¹² Selander beskriver von Krusenstjerna som ett geni men att “[g]enialitet är ingen frisedel från allt vad takt, ridderlighet och mänsklig nobless heter; den innebär tvärtom en moralisk förpliktelse”. Det beskrivna kravet har inte Harry Martinson och Eyvind Johnson som skriver om statarna. I det fallet menar Selander att ingen läsare kan veta vilka personer boken handlar om. “Människorna i [Harry] Martinsons och [Eyvind] Johnsons böcker är och förblir anonyma; ingen kan identifiera dessa droppar ur det stora

¹⁰⁸ Bergman.

¹⁰⁹ Segerstedt 1936a.

¹¹⁰ Bergman.

¹¹¹ Segerstedt 1936b.

¹¹² Selander.

folkhavet, och att författarna gör sig därför inte skyldiga till några brott mot anständighet och mänskliga hänsyn”. Vidare kritiserar *Dunklet mellan träden*, utgiven 1936, för att inte vara en ”nyckelroman; ty det behövs ju ingen nyckel för att öppna en olåst dörr. Fem minuters bläddrande i adelskalendern räcker för att ge varenda person i romanen det namn de bär eller burit i det levande livet”.¹¹³

Seherstedt riktar kritiken mot att von Krusenstjerna inte är medveten om hennes klass då hon tror sig inte vara av borgerlig klass, när han pekar på att hon är född in i denna. Med det blir klasstillhörighet en väsentlig del i ett författarskap. Selanders kritik stödjer sig mot liknande resonemang då han vidare kopplar genialitet till ”ridderlighet och mänsklig nobless”, som i sin tur leder oss in i borgerlig miljö. I valet av begrepp sätter Selander von Krusenstjerna i kategori av den klass hon är född in i och med det tillskriver henne moraliska förpliktelser. De förpliktelser som han syftar på syns i det sistnämnda citatet, och menar att hon gör det för tydligt vilka personer som karaktärerna är byggda på. Von Krusenstjerna har högre krav på sig än vad Harry Martinson och Eyvind Johnson har som tillhör en lägre klass. Von Krusenstjernas klass blir i situationen något som förbinder henne med ett skrivsätt som är olikt från hennes eget. I Selanders mottagande anklagas hon för att ange de personer som romanen handlar om samt för att inte ha koll på vilka förpliktelser som hon behöver förhålla sig till i sitt författande.

Hegemonisk kamp

När *SvD*, *Aftonbladet* och *DN* recenserar Tora Dahls debutverk *Generalsgatan 8*, utgiven 1935, får författaren själv ta stor plats. Handlingen arbetas igenom hastigt, och kopplas mer än gärna till vem personen är som har skrivit verket. Vilken bild av Tora Dahl - dvs. tidningarnas författartolkning - det är som har skrivit verket skiljer sig dock åt mellan de olika tidningarna, och artikelförfattarna som fått uppdraget att skriva om boken.

Signaturen M. R. i *SvD* hävdar att ”författarinnan förlorar sig i alltför djup kontemplation” samt att det framstår som att hon ”velat skriva ett psykologiskt kompendium istället för en roman”,¹¹⁴ vilket ställs mot *Aftonbladets* tolkning av verket där signaturen br. frågar sig om det är “[e]n enkel kvinnas funderingar - eller en kvinnas enkla funderingar?”¹¹⁵ Signaturen E. B. i *DN* är

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Sign. M. R., ”Debuterande författarinnor.”, *Svenska Dagbladet*, 1935-11-10.

¹¹⁵ Sign. br..

dock den recensent som är allra tydligast gällande kopplingen mellan verket och författaren bakom när hen skriver följande:

När man läst "Generalsgatan 8" vet man mycket litet om de i boken konverserande personerna, men något mer om författarinnan. Man förstår att hon är intresserad för psykologi och själsforskning, att hon avskyr borgerlighet och har radikala åsikter, har sinne för musik och natur och har en del inte över sig originella, men i varje fall funderingar över den svåra världen och de efter lyckan fäktande människorna. Om hon därjämte sitter inne med möjligheter att med tiden bli författarinna förefaller än så länge ganska ovisst.¹¹⁶

Vid en första anblick framstår det som att *DN*, *Aftonbladet* och *SvD* står varandra nära i sin syn på vem Tora Dahl, författaren, är. De anser alla tre att hon var för psykologiskt intresserad när hon skrev sin debutroman, men det är där likheterna tar slut. *DN* har - som exemplifierat ovan - skapat en helhetstäckande bild av författaren baserat på romanen, medan *SvD* alltså nöjer sig med att påpeka att det psykologiska tar för mycket plats och *Aftonbladet* frågar sig hur intressanta tankarna är eftersom det är oklart huruvida det är enkla tankar eller tankar som kommer från en enkel kvinna.

Än så länge är det svårt att utläsa någon form av antagonism som kan leda till en hegemonisk kamp, men det utkristalliserar sig när den sista raden i *SvDs* recension tas in i texten. Artikelförfattaren menar att "Tora Dahls röst får åhöraren att lystra, den är lågmält, men utpräglad personlig, och den vittnar både om kultur och intellektuell mognad".¹¹⁷ När *DN* ställer sig frågan om hon någonsin kommer kunna bli en författare gör de det med sin analys av personen Tora Dahl som grund. *SvD* gör samma sak, men analysen präglas inte på samma nivå av - enligt dem - överanvändandet av psykologi som tema. De landar istället i slutsatsen att Tora Dahl är en författare med "intellektuell mognad".¹¹⁸ Den antagonistiska relationen etableras alltså inte mellan den socialdemokratiska tidningen *Aftonbladet* och någon annan, utan mellan de två tidningarna med liberal och konservativ ideologisk grund. Kampen om den givna sanningen i samhället rör något så stort som huruvida man faktiskt kan betrakta Tora Dahl som en författare. Det problematiska för både *DN* och *SvD* är att de båda skriver korta recensioner, och vår analys av situationen är därför att den hegemoniska kampen tappar kraft, men existerar. Detta eftersom

¹¹⁶ Sign. E. B., "För mycket psykologi och för litet.", *Dagens Nyheter*, 1935-11-24.

¹¹⁷ Sign. M. R..

¹¹⁸ Ibid.

recensionen, och därigenom skapande av författarbilden, inte ges någon särskild plats i tidningen. Om det beror på att författaren var kvinna förefaller än så länge ganska ovisst.

Slutdiskussion

I följande slutdiskussion kommer uppsatsen sammanfattas utifrån upplägg och innehåll. Det kommer varvas med att vi kopplar undersökningen till den tidigare forskning som tagits upp. Resultat och analys summeras för att tydliggöra vad vi kommit fram till i undersökningen. Uppsatsens frågeställningar kan sammanfattas med att det är studier på vad recensionerna av de kvinnliga författarna i 1930-talets press behandlade och fokuserade på samt undersökningen av hur kritiker på olika tidningar använde sitt språk för att göra *sin* sanning till den givna i samhället.

Genom undersökningen av vad recensionerna behandlade och fokuserade på belystes de återkommande ämnen som kritikerna tog upp i recensionerna, vilket gav analysen dess disposition utefter tema. De mönster som urskildes samlade materialet under tre teman: innehåll, språk och personlighet. Denna typ av avgränsning innebar att ämnena som blev teman i uppsatsen fick mer uppmärksamhet än andra ämnen genom vad som var aktuellt för recensenten i sin samtid. Utifrån det frågeställningen gav oss gjordes diskursiv textanalys där begrepp och formuleringar lyftes ut för analys.

För att undersöka hur kampen kritiker emellan om att göra *sin* sanning till den givna i samhället såg ut ställde vi flera recensioner, från två eller flera tidningar, mot varandra inom det angivna temat. Detta gav undersökningen den andra dimension som uppsatsens andra frågeställning syftar på, då vi kunde jämföra olika tidningars mottagande. De jämförelser som den hegemoniska kampen tar upp är Moa Martinsons *Mor gifter sig*, utgiven 1936, samt Tora Dahls *Inkvartering*, utgiven 1937, ur en innehållslig aspekt, Agnes von Krusenstjernas språk ur en språklig aspekt och Tora Dahl som författare ur en personlighetsaspekt. Analysen av den hegemoniska kampen är möjlig under samtliga teman, men med inramningen kommer också viss begränsning. Den hegemoniska kampen behövde vara möjlig att analysera, men också falla in under våra valda teman. Med det gav oss materialet mer i vissa fall och mindre i andra. Diskursanalys som teori och metod lämpade sig väl till undersökningens syfte och frågeställningar då de innefattar undersökandet av vad som skapas med hjälp av språk och i detta fall, diskurs i förhållande till makt.

Genom analysen har vi kunnat se att tidningarna inte bara försöker etablera sin egen sanningsbild för att de utgår ifrån en ideologi, utan också för att de påverkas av sin omgivning. De både skapar diskursen och blir skapade av den. Vi har kunnat ge exempel på hur Bibi Jonssons teori om dubbel underordning uppenbarat sig när Moa Martinson skrivit om sekelskiftets miljö för

en arbetarflicka.¹¹⁹ Det skilde sig då åt mellan tidningarna baserat på vilket perspektiv de tog, men framförallt var det bara en av tidningarna som skrev ut att de såg på det nya kvinnliga perspektivet på litteratur om en arbetaruppväxtsskildring som något positivt, och den recensionen skrevs av en kvinna. Det går ihop med det Bibi Jonsson talar om när hon menar att “manliga kritiker [på 30-talet] hävdade att litteraturen syntes vara på väg att feminiseras. De beklagade och fruktade denna tendens.”¹²⁰ Synen på en arbetaruppväxtsskildring stannar dock inte vid det perspektivet, utan vi såg också genom en diskursanalys av materialet i relation till antagonism hur tidningar med olika ideologiska bakgrunder kunde betrakta berättelser på vitt skilda sätt som grundade sig i politisk åskådning. Beskrivningen av en karaktär som harmlös eller i revoltstämning ställdes mot varandra, vilket i diskursanalysen visade på hur relationen mellan ord kan skapa nycklar till flera möjliga tolkningar som både är kontrasterande men som går att förstå i sin kontext.

Resonemanget om huruvida politisk åskådning har betydelse för mottagandet ovan går emot det Gunilla Domellöf berättar om när hon skriver att frontlinjen mellan kritiker under det aktuella årtiondet inte handlade om konservativa mot socialistiska kulturradikala kritiker utan mellan modernism och mer klassiska estetiska ideal.¹²¹ Det har dock visat sig ha viss bäring i diskussionerna kring Karin Boyes övergång till en mer modernistisk stil, något vi inte förutsåg inför skrivandet av uppsatsen. Som analysdelen visar existerade det en parallell diskussion vid sidan om den om klass och kvinnosaksfrågan som drevs av ett avståndstagande eller gillande av den nya synen på språk. Det blev synligt i analysen hur upprepningar kan fylla en funktion som sanningsetablerande, men likväl till det motsatta om läsaren är medveten om vad hen läst tidigare. Vår uppsats har dock tyvärr inte haft möjlighet att undersöka i vilken utsträckning läsarna i det svenska 1930-talet kunde ifrågasätta artiklar baserat på vad de läst ett år tidigare, och kan därför inte dra för stora slutsatser på det området.

Ur vår analys av den språkliga aspekten kunde vi komma fram till hur en positivt laddad kritik, som fallet då Boye hyllades för sin utmärkta svenska, agerar förminskande gentemot resterande kvinnliga författare. Det känslomässiga planet av mottagandet visade sig i analysen användas på två olika sätt. Dels genom att kritikerna använder sig av ett språk som kopplar an till

¹¹⁹ Jonsson 2014, s. 84.

¹²⁰ Jonsson 2008, s. 13.

¹²¹ Domellöf 1986, s. 15.

läsarens känslor, och kan med det skapa en starkare känsla av sanning, men även genom att ställa den kvinnliga författarens känslomässiga natur mot frågan om talang.

Vad gäller personlighetsaspekten i undersökningen visade analysen att det inte fanns ett typiskt sätt att skriva om hur den kvinnliga författarens person spelar in. Det som i Boyes fall beskrevs som det bästa med hennes verk, framställdes som begränsande för von Krusenstjerna ur samma aspekt. Den kritik gällande klasstillhörighet som von Krusenstjerna fick analyserades utifrån hur det fungerar som krav på henne som författare, och framför allt det moraliska i diskussionen. Huruvida skillnaderna i mottagandet av Boye och von Krusenstjerna berodde på deras klass, ställning i författarvärlden eller innehavande av talang kan vi inte dra några slutsatser. Det blir dock synligt hur detta kan kopplas till det vi tagit upp under tidigare forskning gällande Williams syn på den rådande manliga normen på det litterära fältet. Det kan ses på hur de samhälleliga normer gällande kvinnan - som kopplas till känslor och psykologi - följde henne in på det litterära fältet, och hur kritikerna hängde upp sig på att förstå vem denna kvinna är, vilket syns i den hegemoniska undersökningen av Tora Dahl som författare.

Genom analysen har vi visat på hur vissa tidningar konsekvent går emot varandra, som ett positionerande. Antagonismen upplevs därför uppstå redan innan den recenserade litteraturen dyker upp, men får sin konkreta form och väg fram till hegemonisk kamp när recensionerna skrivs. Att positionerna bara går att se på i relation till en annan recension eller tidning ligger i linje med det Mats Jansson menar är grunden för litteraturkritik, nämligen "positionstaganden som möjligheter" och att för att positionerna ska kunna befästas krävs det att "även motbilder och konfliktmönster linjeras".¹²²

Vår undersökning som helhet ställer vi mot det vi tagit upp under tidigare forskning vad gäller Forsers framhållande av det massmediala uppdrag som kritiker har, vilket innefattar att förhålla sig till språk och form. I hans resonemang pekar han på vikten av att använda sig av "rätt" ord och begrepp, samt ta in tidigare mottagande för att bli accepterad som kritiker.¹²³ Detta ställer vi mot de olika typer av mottagande som verk och författare har fått i vårt material, men det bör tilläggas att de tillkommit i samma tid och därför inte fungerar som tidigare mottagande på samma sätt som Forser pekar på, utan mottagande som befinner sig så närliggande att det endast rör sig

¹²² Jansson 1998, s. 20f.

¹²³ Forser, s. 138.

om ett par veckor som mest. Det är dock i skillnaden mellan närliggande recensioner som hegemoniska relationer blir synliga och blir till förutsättningen för en stor del av vår undersökning.

Under arbetet har vi tänkt tillbaka på Svedjedals resonemang, tidigare nämnt som tidigare forskning, rörande den redaktionella linje som en tidskrift förhåller dig till.¹²⁴ En redaktion, eller likväl en yrkesgrupp i stort, består inte av individuella val utan ställs ur Svedjedals mening i sammanhanget av hur kultur görs i ett skapande samspel. Insikten om att diskurser existerar och skapas i alla samhällsliga sammanhang blev tydlig under undersökningen, och kan således användas för att se hur Svedjedals resonemang går att appliceras på sammanhang utanför pressens värld. De diskurser som existerar blir styrande för den linje som resterande aktörer kommer förhålla sig till för att kunna göra sin sak till sanning, vilket går att tillämpa på samtliga samhällsliga kontexter.

För att se uppsatsen ur ett perspektiv där den innehar värde för vår samtid, ger vårt material inget som kan stärka en sådan tes. Dock ger en historisk förståelse alltid en djupare insikt för ens samtid. Då, som nu, ligger det stor vikt vid hur en tidning gör sin text till sanning och vilka språkliga verktyg de använder för att lyckas med detta. Då, som nu, var och är pressen en betydande informationskälla för offentligheten.

Vidare forskning

Studerandet av den tidigare forskning som berör fältet gav oss en bild av en lucka på så sätt att det inte gjorts tillräckliga studier av mottagandet av kvinnliga författare som en grupp skribenter, utan endast i form av författarporträtt av enskilda personer. Som tidigare påpekat vill vi inte bunta ihop fem författare under kategorin "kvinnliga författare", men det fyller en funktion då flera olika kvinnliga författare, med olika bakgrund och förutsättningar jämförs på liknande premisser och genom det blir det synligt hur mottagandet förändras och påverkas av alla samhällsliga aspekter. Det möjliggjorde även att vi kunde få syn på hur dessa författare mottogs i pressen som en författare bland kvinnliga författare.

Undersökningen har lett oss in på hur ämnet skulle kunna tas vidare. Ett större arbete skulle kunna ge utrymme för fler kvinnliga författare i undersökningen. Detta skulle ge materialet en bredd med fler utgångspunkter och med det fler recensioner. Den typ av breddning skulle kunna

¹²⁴ Svedjedal, s. 11.

visa på mönster ur ett större och mer strukturellt perspektiv. En undersökning lik vår men med utgångspunkt i manliga författare skulle kunna visa på andra teman, andra sätt att använda sitt språk och sin plats som kritiker. En kombination av vår undersökning och den manligt inriktade skulle kunna ställa de olika typer av mottaganden mot varandra och med det urskilja olika teman och hur kritiker använder sitt språk och sin makt riktat mot författare utifrån det kön som de antas tillhöra.

Uppsatsens undersökning fokuserade inte på, men kan kopplas till, hur den har betydelse för hur den kvinnliga författaren mottas idag. Med det sagt, så går det inte dra slutsatser utifrån detta baserat på materialet, utan bara vår uppfattning om den samtida kontexten. Vidare forskning av hur den kvinnliga författaren mottas idag i pressen skulle kunna ställas mot den historiska undersökning vi gjort och med det tydligare urskilja en förändring eller en avsaknad av detta.

Referenslista

Tryckt litteratur

Börjesson, Mats & Eva Palmblad, *Diskursanalys i praktiken*, 1. Uppl., Malmö: Liber, 2007

Domellöf, Gunilla, *I oss är en mångfald levande: Karin Boye som kritiker och prosamodernist*, Umeå: Umeå universitet, 1986

Domellöf, Gunilla, *Med främmande mått: Idéanalys av kvinnliga författaress samtidsmottagande och romaner 1930 - 1935*, Hedemora: Gidlund, 2001

Felkestam, Kristina, *Ungkarlsflickor, kamrathustrur och manhaftiga lesbianer: Modernitetens litterära gestalter i mellankrigstidens Sverige*, Eslöv: Symposion, 2002

Forser, Tomas, *Kritik av kritiken: 1900-talets svenska litteraturkritik*, Gråbo: Anthropos, 2002

Foucault, Michel, *Vetandets arkeologi*, övers. C G Bjurström, 2., ombrutna, översedda uppl., Lund: Arkiv, 2011 [orig. 1969]

Jansson, Mats, *Kritisk tidsspegel: studier i 1940-talets svenska litteraturkritik*, Eslöv: Symposion, 1998

Jonsson, Bibi, *Blod och jord i trettiotalet: kvinnorna i den antimoderna strömningen*, Stockholm: Carlsson, 2008

Jonsson, Bibi, "Vem talar till - och skriver för - arbetarklassens kvinnor?", *Från Bruket till Yarden: nordiska perspektiv på arbetarlitteratur*, red. Bibi Jonsson, Magnus Nilsson, Birthe Sjöberg & Jimmy Vulovic, Lund: Litteraturvetenskap, Språk och litteraturcentrum i Lund, 2014, s. 83-92

Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: towards a radical democratic politics*, 2. Uppl., London: Verso, 2001 [orig. 1985]

Mouffe, Chantal, *Agonistik: texter om att tänka världen politiskt*, övers. Henrik Gundenäs, Stockholm: Atlas, 2016

Samuelsson, Lina, *Kritikens ordning: Svenska bokrecensioner 1906, 1956, 2006*, Karlstad: Bild, text & form, 2013

Svedjedal, Johan, *Spektrum: Den svenska drömmen. Tidskrift och förlag i 1930-talets kultur*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2011

Thörn, Catharina, "Hemlösa kvinnor - diskursanalys av bilder", *Diskursanalys i praktiken*, red. Mats Börjesson & Eva Palmblad, Malmö: Liber, 2007, s. 52-73

Williams, Anna, *Stjärnor utan stjärnbilder: kvinnor och kanon i litteraturhistoriska översiktsverk under 1900-talet*, Stockholm: Gidlund, 1997

Witt-Brattström, Ebba, *Moa Martinson: Skrift och drift i trettioalet*, Stockholm: Nordstedt, 2011
[orig. 1988]

Tidningsartiklar - Aftonbladet

“Fyra romaner på gott och ont.”, *Aftonbladet*, 1936-11-17

Sign. br., “Drömmar.”, *Aftonbladet*, 1935-11-14

Sign. M. A., “Sunt och osunt lantliv”, *Aftonbladet*, 1937-10-18.

Tidningsartiklar - Dagens Nyheter

Bergman, Bo, “Svenska romaner.”, *Dagens Nyheter*, 1936-11-16

Holmberg, Olle, “Hos nämndemans och statarna.”, *Dagens Nyheter*, 1936-11-30

Sign. E. B., “För mycket psykologi och för litet.”, *Dagens Nyheter*, 1935-11-24

Sign. S. s-r., “Karin Boyes nya dikter.”, *Dagens Nyheter*, 1935-12-13

Zweibergk, Eva von, “KVINNLIG MONOLOG”, *Dagens Nyheter*, 1937-10-28

Tidningsartiklar - Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning

Löfstedt, Annie, “Två författarinnor”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1935-12-05

Löfstedt, Annie, “Barn som Gud glömde”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1936-12-03

Segerstedt, Torgny, “Spånor”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1936-04-21 [1936a]

Segerstedt, Torgny, “Viveka växer upp”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1936-11-26
[1936b]

Sign. B. B-m, “Två diktsamlingar”, *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1935-12-12

Sign. H. S-m., *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 1937-10-08

Tidningsartiklar - Svenska Dagbladet

Selander, Sten, “Självbiografiska romaner.”, *Svenska Dagbladet*, 1936-12-05

Sign. I. O., “För lite människa.”, *Svenska Dagbladet*, 1936-12-22

Sign. L., “Statarna än en gång.”, *Svenska Dagbladet*, 1936-11-20

Sign. M. R., “Debuterande författarinnor.”, *Svenska Dagbladet*, 1935-11-10

Sign. V. N., “Ensam mor, ensam hustru.”, *Svenska Dagbladet*, 1937-09-28

Österling, Anders, “Ny lyrik.”, *Svenska Dagbladet*, 1935-12-06

Digitala källor

“Antagonism”, *Nationalencyklopedin*,

<https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/antagonism>, hämtad 2019-02-18

Jansson, Mats, *Från periferi till centrum. Om kritikermottagandet av Gunnar Ekelöfs Sent på jorden*, https://litteraturbanken.se/presentationer/specialomraden/Spj_Jansson.html, hämtad 2019-01-31

Mouffe, Chantal, “Critique as Counter-Hegemonic Intervention”, *Transversal multilingualwebjournal*, Wien: European Institute for Progressive Cultural Policies, 2008, <http://eipcp.net/transversal/0808/mouffe/en/print>, hämtad 2019-01-31

Bilaga

I bilagan följer en lista på de verk som recenserats i undersökningens material.

Boye, Karin, *För lite*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1936

Boye, Karin, *För trädets skull*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1935

Dahl, Tora, *Generalsgatan 8*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1935

Dahl, Tora, *Inkvartering*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1937

Martinson, Moa, *Mor gifter sig*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1936

Martinson, Moa, *Rågvakt*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1935

von Krusenstjerna, Agnes, *Dunklet mellan träden*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1936

von Krusenstjerna, Agnes, *Vivi, flicka med melodi*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 1936